

1.01 Izvirni znanstveni članek

UDK 27:654.197(497.4)"1957/1989"

322(497.1)"1945/1989"

Prejeto: 24. 10. 2022

ČLANKI IN RAZPRAVE
ARTICLES AND DISCUSSIONS

Katoliška cerkev v dnevnoinformativnih oddajah Televizije Ljubljana med letoma 1957 in 1989

PETRA ISKRA

prof. zgodovine in geografije, dokumentalistka raziskovalka

Televizijski arhiv in dokumentacija RTV Slovenija

Kolodvorska ulica 2, 1000 Ljubljana

e-pošta: petra.iskra@rtvslo.si

Izveček

V prispevku smo s pomočjo arhivskega gradiva Televizijskega arhiva RTV Slovenija analizirali, na kakšen način in v kolikšni meri so se odnosi med Jugoslavijo, verskimi skupnostmi in Rimskokatoliško cerkvijo odražali v dnevnoinformativnih oddajah slovenske televizije med letoma 1957 in 1989. V ta namen smo prispevke analizirali glede na njihovo vsebino, čas pojavljanja in količino programskega časa, ki jim je bil namenjen, ter ugotovitve skušali umestiti v družbenozgodovinski kontekst. Prišli smo do zaključka, da sta jugoslovanska državna in še bolj izrazito slovenska republiška oblast z nadzorom televizijskega medija premišljeno krojili podobo Rimskokatoliške cerkve v javnosti kot problematične in novi družbeni resničnosti neprilagojene institucije, s čimer sta poskušali utemeljiti ukrepe, ki sta jih v praksi izvajali za omejitev njenega javnega delovanja in s tem potencialne rasti družbene moči Cerkve. Do slednjega je prišlo v drugi polovici osemdesetih let, ko je Cerkev z dovoljenjem oblasti in podporo javnosti začela počasi dobivati svoj prostor v javnih medijih in televizijskih oddajah.

Ključne besede:

Rimskokatoliška cerkev, Cirilmetodijsko društvo, Jugoslavija, televizija, Televizijski arhiv, dnevnoinformativne oddaje

Abstract

THE CATHOLIC CHURCH IN THE DAILY NEWS BROADCASTS OF
TELEVISION LJUBLJANA BETWEEN 1957 AND 1989

In this article, we have analyzed the archival materials of the television archive of RTV Slovenia (The Radio and Television Corporation of Slovenia). We were interested in how and to what extent the relations between Yugoslavia, religious communities and the Roman Catholic Church were reflected in the daily news broadcasts of Slovenian television between 1957 and 1989. To this end, we analyzed the news reports according to their content, the time of their appearance, and the broadcast time allocated to them. We tried to place the results in a socio-historical context. We concluded that the Yugoslav state and the Slovenian republican authorities shaped the public image of the Roman Catholic Church by controlling the medium of television. In the daily news broadcasts, the Church was presented as a problematic

Key-words:

Roman Catholic Church, Cyril and Methodius Society, Yugoslavia, television, television archive, daily news broadcasts

institution that was not adapted to the new social reality. In this way, the government tried to justify the measures they were implementing in practice to limit the Church's public activity and, consequently, the growth of its social power. In the second half of the 1980s, the Church began to cautiously enter the public sphere. With the permission of the authorities and the support of the public, the Church slowly took its place in the public media and television broadcasts.

Uvod

Množični mediji služijo kot sistem za posredovanje sporočil in simbolov splošni javnosti. Njihova naloga ni zgolj informiranje, zabava in izobraževanje občinstva, temveč hkratno vcepljanje prepričanja in družbenih vrednot ter s tem skrb za integracijo ljudi v posamezne družbene sisteme.¹ Kot trdi Van Dijk, so poleg izobraževalnih ustanov mediji »najvplivnejše ideološke institucije sodobne družbe«, medtem ko jih je Althusser uvrstil v svoj koncept *ideoloških aparatov države*.² Naloga medijev je torej posredovanje informativnih, izobraževalnih in zabavnih vsebin, skozi katere ustvarjalci, ki so redkeje neodvisni, a pogosteje pod vplivom interesnih skupin ali politike, vplivajo na družbene vrednote in ideologije.

V državah, ki delujejo pod taktirko totalitarnih sistemov, množični mediji delujejo kot podaljšek oblasti in reflektirajo javni diskurz, ki ga skrbno oblikuje in nadzoruje država. Vendar slednjega ni nujno mogoče enačiti z javnim mnenjem, saj osebna prepričanja in pogledi posameznikov, ki se razlikujejo od prevladujočega uradnega javnega diskurza, nimajo oziroma imajo malo možnosti za javni izraz.³

Na drugi strani, v primeru bolj demokratičnih političnih razmer, družba s svojimi vrednotami in posledičnimi pričakovanji o tem, kakšne naj bodo medijske vsebine, vpliva na medijsko produkcijo, ki lahko služi kot kazalnik družbenega stanja in nekakšen reprezentativni povzetek družbenega diskurza.

Čeprav sta vpliv medijev in njihova vloga »četrte veje oblasti«, predvsem pa skorajda neizogibne povezave z različnimi interesnimi skupinami ter gospodarskimi in političnimi elitami, zimzelena in zadnje čase ponovno v večji meri medijsko problematizirana tema v slovenskem prostoru, se bomo analizi in primerjavam aktualnejšega dogajanja s temo, ki jo bomo obravnavali na tem mestu, morebiti posvetili v katerem izmed prihodnjih referatov. V pričujočem prispevku se bomo osredotočili zgolj na analizo televizijskega arhivskega gradiva, natančneje informativnih prispevkov iz dnevnoinformativnih oddaj Televizije Ljubljana,⁴ in sicer med letoma 1957 in 1989. Letnici, s katerima smo omejili časovni izvor analiziranega gradiva, sta izbrani na eni strani iz praktičnih razlogov, saj leto 1957 označuje začetek vzpostavitve Televizijskega arhiva na RTV Ljubljana (danes RTV Slovenija), medtem ko na drugi strani leto 1989 ne nakazuje zgolj razpada Jugoslavije in s tem socialistične družbene ureditve, temveč tudi začetek tehnoloških sprememb v načinu arhiviranja televizijskega gradiva, ki je z letom 1990 s kartotečnih listkov prešel na popisovanje gradiva v operacijskem sistemu MS-DOS.

Ker arhivsko gradivo, ki je bilo podvrženo analizi, v celoti hranimo v Televizijskem arhivu in dokumentaciji RTV Slovenija in ker to na tem mestu poudar-

¹ Herman in Chomsky: *Manufacturing Consent: The Political Economy of the Mass Media*, str. 1.

² Van Dijk: *Ideology and discourse. A Multidisciplinary Introduction*, str. 34; Althusser: *Izbrani spisi*, str. 71–73.

³ Kecskemeti: *Totalitarian Communications*, str. 225.

⁴ RTV Ljubljana se je v RTV Slovenija preimenovala leta 1990.

jamo, smo se odločili, da pri nadaljnem citiranju gradiva med prispevkom tega dejstva ne bomo vsakič znova posebej poudarjali.

Cilj prispevka je s pomočjo kritične analize diskurza odgovoriti na vprašanja, ki se nanašajo tako na kvalitativne kot kvantitativne vidike poročanja omenjenega državnega televizijskega medija o Rimskokatoliški cerkvi, in sicer izhajajoč iz predpostavke, da so bili v času obstoja jugoslovanske države mediji podaljšek oblastne strukture in so največkrat služili kot sredstvo za propagando socialistične misli in ureditve, ki ji je v prvi vrsti s protikomunistično politiko Vatikana nasprotovala prav Katoliška cerkev. Pri tem nas bo s kvalitativnega vidika zanimalo predvsem, katere teme, povezane z Rimskokatoliško cerkvijo, so dobile svoj prostor v informativnih oddajah in kakšen novinarski diskurz je bil pri reprezentaciji tovrstnih vsebin uporabljen. Proučili bomo tudi, ali je skozi novinarski diskurz in količino programskega časa, namenjenega temam, povezanim z Rimskokatoliško cerkvijo, mogoče sklepati na stanje odnosov in gibanje napetosti med Cerkvijo in jugoslovanskimi oblastmi. V splošnem pogledu nas bo torej zanimalo, kako je politični vrh prek državnega televizijskega medija konstruiral javno podobo Katoliške cerkve in s tem poskušal usmerjati odnos javnosti do svoje ideološke konkurentke.

V iskanju odgovorov na zastavljena vprašanja si bomo pomagali tudi z okvirnim zgodovinskim pregledom odnosov med obema deležnikoma, torej Jugoslavije in Rimskokatoliške cerkve, pri čemer nam bo kratek zgodovinski oris služil predvsem kot oporna in referenčna točka za razumevanje in interpretacijo rezultatov analize.

Kot pomembno referenčno delo, ki nam je bilo v pomoč pri evidentiranju, pregledovanju in primerjavi arhivskih podatkov, izpostavljamo prispevek Katje Šturm z naslovom *Katoliška cerkev v oddajah TV Slovenija med letoma 1968–1990*. V njem je avtorica zbrala seznam oddaj, kjer se pojavljajo teme, povezane s Katoliško cerkvijo, oziroma se verski objekti in običaji pojavljajo v umetnostnozgodovinskem oziroma etnološkem smislu. Prispevek tako ne ponuja zgolj pregleda dnevnoinformativnih oddaj, temveč tudi vpogled v oddaje drugih uredništev; glede na rezultate omenjenega prispevka slednjih ni veliko. Ob tem je potrebno zavedanje, da je najdljivost arhivskega gradiva v prvi vrsti odvisna od njegovega popisa in popis od usposobljenosti popisovalca. Posledično smo tudi sami med iskanjem in primerjanjem seznamov najdenega gradiva ugotovili, da žal noben seznam gradiva ni popoln, saj se arhivsko gradivo ne (z)najde vedno na mestu, na katerem bi ga pričakovali.

V nadaljevanju sledi razlaga k nekaterim tehničnim in vsebinskim odločitvam, ki so bile sprejete ob pisanju tega prispevka in ki bi, ob njenem umanjkanju, morda utegnile bralca zmotiti med branjem tega besedila.

Najprej si omembo zasluži kronična dilema (kot smo lahko opazili v nekaterih drugih znanstvenih in časopisnih prispevkih, v tej dilemi nismo bili osamljeni) v zvezi s pravilnim zapisom in uporabo sopomenk za Rimskokatoliško cerkev, ki jo tudi Slovenska škofovska konferenca na svoji spletni strani imenuje *Katoliška cerkev*. Zaradi publicistične všečnosti in upanja na lažjo berljivost besedila smo tako sprejeli odločitev, da bomo za Rimskokatoliško cerkev uporabljali različne, vendar pri nas javno uveljavljene, prepoznane ter razumljive sopomenke in kratice za omenjeno institucijo, kot je že zgoraj izpostavljen izraz *Katoliška cerkev*, na kratko *Cerkev* oziroma RKC.

Prav tako smo uporabili kratice pri navajanju arhivskih virov in imen dnevnoinformativnih oddaj, v sklopu katerih so bili analizirani dnevnoinformativni prispevki predvajani. V teh primerih je prva omemba oddaje zapisana s polnim imenom, medtem ko smo v nadaljevanju, predvsem pri citiranju, uporabljali kratice, npr. TV Dnevnik – TVD, TV Obzornik – TVO.

Pojasnilo je potrebno tudi pri na prvi pogled morda nenavadnem načinu citiranja, ki smo se ga odločili uporabiti zaradi večje preglednosti in lažjega povezovanja navedenega podatka oziroma citata med besedilom z njegovim

popolnim citatom v opombi. Tej odločitvi je botrovalo dejstvo, da predvsem v drugem delu prispevka, ki se nanaša na analizo arhivskega gradiva, med besedilom skoraj vedno navajamo naslov in datum arhivskega vira, tj. informativne oddaje. Ob tem je popoln podatek o izvoru gradiva zaradi sledljivosti vira podan tudi v opombi, in sicer vključno s številko nosilca, na katerem oddajo hranimo v Televizijskem arhivu.

Ker se je v besedilu na nekaterih mestih zgodilo, da je znotraj ene povedi uporabljenih več opomb (npr. citat arhivskega vira, opomba k vsebini in citat uporabljene literature), smo se zaradi večje jasnosti odločili, da arhivske vire v besedilu označimo neposredno ob njihovi prvi omembi in ne na koncu povedi oziroma odstavka, kjer se pojavljajo citati uporabljene literature. V primerih citirane uporabljene literature (in ne arhivskega vira) je opomba s citatom postavljena na standardno mesto, tj. na konec povedi.

Ker se prispevek osredotoča na analizo dnevnoinformativnih prispevkov, nastalih v okviru informativnih oddaj Televizije Ljubljana, smo najprej nekaj vrstic namenili predstavitvi arhivskega gradiva in okoliščinam njegovega nastanka. Temu bo sledilo poglavje s krajšim zgodovinskim orisom odnosov med Jugoslavijo in Katoliško cerkvijo, medtem ko je zadnji in osrednji del prispevka namenjen analizi arhivskega gradiva in iskanju odgovorov na zastavljena raziskovalna vprašanja.

Nekaj besed o arhivskem gradivu

Arhivsko gradivo, ki smo ga uporabili kot vir za kritično analizo diskurza, predstavljajo prispevki iz dnevnoinformativnih oddaj Televizije Ljubljana, ki jih hranimo v Televizijskem arhivu in dokumentaciji RTV Slovenija od začetka delovanja Televizije Ljubljana in posledične vzpostavitve Televizijskega arhiva leta 1957 do leta 1989, ko je arhiv prešel s kartotečnega na računalniški način evidentiranja arhivskega gradiva. V analizo so bili z vidika vsebinske selekcije gradiva vključeni vsi prispevki, ki so bili primerno popisani in posledično najdljivi pod šifro za tematsko področje »Cerkev in država ter cerkvene institucije«, saj nas je zanimalo predvsem poročanje javnega medija o Rimskokatoliški cerkvi. Pri tem iz analize nismo izločili poročanj o drugih verskih skupnostih, temveč smo jih vanjo vključili, saj so nam služili kot primerjava z vidika kvalitete in kvantitete poročanja glede na prispevke o Katoliški cerkvi.

Pri tem naj še enkrat poudarimo, da sta najdljivost in posledični nabor gradiva v veliki meri odvisna od kakovosti arhivskega popisa, kar je stvar subjektivne presoje in večine popisovanja posameznega arhivista ter njegovega smisla za razvrščanje avdiovizualnih vsebin v različne tematske sklope, ki jih predpostavlja arhivski šifrant.

Uporabljeno arhivsko gradivo, ki je bilo ustvarjeno do sredine osemdesetih let, večinoma najdemo na filmskih trakovih (oznaka KF – kinofilm oziroma KF D – dnevniški kinofilm), medtem ko je gradivo iz druge polovice osemdesetih let večinoma ohranjeno na videokasetah (VKA D – dnevniška videokaseta). Arhivsko gradivo v mnogoterih primerih ni celovito in popolnoma ohranjeno, saj posnetkom pogosto manjka ton, nekatere oddaje nimajo arhivskih srajčk, v katerih najdemo metapodatke o oddaji, kot so datum predvajanja, vsebina in zaporedje prispevkov, čas trajanja prispevka, avtorji oddaj ipd. Vse to je namreč v veliko pomoč pri identifikaciji in interpretaciji posnetka. Podatke o oddajah in vsebini prispevkov, ki jih nismo našli v lastnem arhivu in so bili ključni za identifikacijo do takrat nehote anonimiziranega arhivskega gradiva, smo iskali s pomočjo dodatnih arhivskih virov in literature izven našega arhiva.⁵

⁵ Na ta način smo s pomočjo zbornika Cirilmetodijskega društva identificirali televizijski pri-

Hkrati je treba poudariti, da dnevnoinformativne oddaje, katerih posnetke hranimo na filmskem traku, niso ohranjene v celoti. Povezovalc je namreč besedilo v studiu bral v živo, zato ta del oddaje ni ohranjen in ga ni bilo mogoče podvreči analizi. Posledično so arhivirani zgolj posamezni prispevki, ki so bili posneti na kinofilm.

Pri dnevniških oddajah s konca osemdesetih let je situacija celo nekoliko slabša, saj TV Ljubljana ni celovito arhivirala svojih informativnih oddaj, pri čemer TV Dnevnik ni bil nobena izjema. Do spremembe tovrstne prakse je prišlo šele slab mesec pred prvimi svobodnimi volitvami marca 1990, ko je postalo arhiviranje TV Dnevnika obvezno, medtem ko so pred tem obdobjem arhivirali le posamične prispevke. O tem, kaj se bo arhiviralo, je odločal urednik, ki je podal oceno, ali bo posnetek v prihodnosti še uporaben za predvajanje oziroma ali ima predvajana vsebina zgodovinsko težo. Glede na tovrstne prakse selekcije in arhiviranja gradiva torej obstaja verjetnost, da je nadškof Šuštar božične praznike gledalcem televizije voščil tudi v letu 1989, vendar posnetek ni bil arhiviran.⁶

Historiat nastanka dnevnoinformativnih oddaj kot vira analiziranega arhivskega gradiva

Ustanavljanje slovenske televizije je ves čas na eni strani spremljal pritisk Beograda ter na drugi odpor Ljubljane proti jugoslovanskemu centralizmu in unitarizmu. Poleg tega je vse od njenega začetka obstajala dilema, kakšna naj bo usmeritev novonastalega medija – ali naj bo njegova osrednja vloga osredotočena na umetniško-kulturno ustvarjanje in poustvarjanje ali naj mu dodelijo družbenopolitično in propagandno vlogo.⁷

Televizija Ljubljana po mnenju Biziljeve skoraj do leta 1968 ni bila informativni medij, saj se je osredotočala predvsem na proizvodnjo kulturno-umetniških in zabavnih vsebin, ki so jim sledile informativne in otroške ter mladinske oddaje. Kot sredstvo javnega obveščanja se je uveljavila šele po letu 1968, čeprav je politika njen potencial pomembnega ideološkega aparata spoznala že prej in jo na svoj dnevni red uvrstila okoli leta 1960.⁸

Po VII. kongresu ZKJ, ki se je odvil aprila 1958 v Ljubljani, je slovenski politični vrh začel odločneje nasprotovati dolgoročni politiki poenotenja kultur v Jugoslaviji. Sprememba se sicer ni zrcalila v javnih nastopih politikov ali v zapisanih programskih smernicah,⁹ temveč v podpori stališčem slovenskih kulturnikov.¹⁰ Kritike jugoslovanskega unitarizma na področju kulture so bile

spevek, ki je bil brez tona, brez podatkov o točnem datumu objave, prav tako za posnetek ni obstajala arhivska srajčka oddaje (tj. prispevek o proslavi članov Cirilmetodijskega društva v Pleterjah iz decembra 1965, nosilec: KF 3597/14). Na podoben način smo uporabili tednik Družina, v katerem smo našli domnevno izgubljeno vsebino prvega božičnega voščila nadškofa Šuštarja na Radiu Ljubljana iz decembra 1986 (Pesek: Nadškof Šuštar, str. 223).

⁶ Pesek: Nadškof Šuštar, str. 224.

⁷ Bizilj: *Slikarji stvarnosti: podoba slovenskih medijev*, str. 21–22.

⁸ Prav tam, str. 22.

⁹ Po začetnem odklonilnem odnosu Edvarda Kardelja do naporov vodstva Radia Ljubljana v januarju 1958, da v Sloveniji ne bi uvedli enotnega jugoslovanskega radijskega programa, je to idejo v internem pogovoru vendarle podprl, ko je po uvedbi rednega poskusnega programa ljubljanske televizije proti koncu leta 1958 obiskal RTV. Ob tej priložnosti je dejal, naj se na radiu in televiziji »v okviru dejavnosti obeh medijev še določneje upirajo unitarizmu in pazijo, da se TV ne bi zgodilo tisto, kar je medtem že spodletelo na področju radia, namreč da bi njegovim informacijam, kulturni dejavnosti, vzgoji in izobraževanju ter zabavnemu programu nadedli prisilni jopič centralizma in tudi tako spodkopali identiteto narodov Jugoslavije« (Perovšek: Radio Ljubljana in rojstvo slovenske televizije, str. 17).

¹⁰ V osmem poglavju programa Zveze komunistov Jugoslavije (ZKJ), ki je bil sprejet na VII. kongresu ZKJ ter ki obravnava federacijo in odnose med narodi Jugoslavije, je v podpoglavju Sa-

v Sloveniji vse pogostejše, kar se je odrazilo tudi pri oblikovanju slovenskega medijskega prostora.¹¹

Kot piše France Perovšek,¹² ki je med letoma 1956 in 1959 opravljaj funkcijo direktorja slovenske radiotelevizije, je ob vzpostavljanju slovenskega televizijskega programa prišlo do *»hudega spopada s podrobno oblikovano unitaristično zasnovo in številnimi pobudami za družitev do tedaj samostojnih radijskih postaj v enoten jugoslovanski program v srbohrvaškem jeziku /... /, pri čemer smo bili Slovenci v odporu proti unifikaciji dolgo osamljeni«*, podprli pa *»nas niso niti Makedonci, čeprav tudi sami niso sodili v srbohrvaško jezikovno skupino.«*¹³

Omenjene tendence po širjenju srbohrvaškega jezika v slovenski prostor so vodstvo RTV Ljubljana pripeljale do zamisli, da bi se RTV Ljubljana preimenovala v RTV Slovenija, s čimer bi *»postavili tudi formalni branik zoper unitaristične nalete na tem informacijskem in kulturnem področju«*. Politika je idejo za spremembo imena zavrnila, vendar pa se je v tem duhu oblikoval in razvijal nastajajoči televizijski program.

Redni eksperimentalni program je stekel 11. oktobra 1958, prve mesece je televizija program oddajala le konec tedna, medtem ko ga je dopolnjevala z oddajami zagrebške in italijanske televizije. Program se je začel s TV Obzornikom, ki so mu postopoma dodajali vedno nove programske zvrsti.¹⁴

Začetni obseg skupnih programov je bil skromen in je štel pet dni na teden, medtem ko so oddaje, ki so se navezoval na beograjski TV Dnevnik¹⁵ ali so jih predvajali pred njim, rotirale po mehničnem tritedenskem ključu.¹⁶ Programsko sodelovanje med televizijskimi centri v državi¹⁷ je bilo zasnovano na

moodločba in enakopravnost narodov med drugim zapisano: *»Enotnost Jugoslavije je mogoča samo na podlagi svobodnega nacionalnega razvoja in popolne enakopravnosti Srbov, Hrvatov, Slovencev, Makedoncev in Črnogorcev, kakor tudi narodnih manjšin. Prav zaradi tega je socialistična Jugoslavija nastala in je tudi edino mogla nastati kot zvezna država enakopravnih in suverenih narodov. Pravice, ki vsem narodom Jugoslavije zagotavljajo svoboden materialni in kulturni razvoj in njihovo enakopravnost, so določene v ustavi in zagotovljene s statusom ljudskih republik in drugih ustanov zvezne države. Te pravice se spoštujejo in v praksi uresničujejo v vseh notranjih odnosih jugoslovanske skupnosti, k čemur prištevamo tudi odnose med državljani in mednarodne stike«* (Sedmi kongres Zveze komunistov Jugoslavije, str. 430).

¹¹ Gabrič: *Socialistična kulturna revolucija: Slovenska kulturna politika 1953–1962*, str. 333.

¹² France Perovšek je opravljaj funkcije prvega moža agitpropa pri CK KPS, predsednika komisije za tisk pri SZDL, predsednika upravnega odbora radia in zasedal mesto direktorja RTV v letih 1956–1959 (Bizilj: *Slikarji stvarnosti: podoba slovenskih medijev*, str. 89).

¹³ Po mnenju Franceta Perovška je bil namen *»te grobe unitaristične ofenzive«* omejitev nacionalnih programov na zgolj štiri ure na dan, kolikor časa so na slovenskem programu med vojno dodelili Nemci na ljubljanskem radiu. Perovšek poroča, da je bil zaradi izjave, da *»v Sloveniji nihče, ne oblast, ne politika, ne kultura, ne vodstvo Radia Ljubljana, ni pooblaščen za pogovor o združitvenem »projektu«, saj bi to komu pomenilo odpravo ene temeljnih kulturnih pridobitev slovenskega naroda in oživitev predvojne politične doktrine o enem samem jugoslovanskem narodu«* označen za slovenskega nacionalista. Načrten pritisk na vodstvo ljubljanske radijske in nastajajoče televizijske hiše je dosegel višek v obdobju od jeseni 1956 do leta 1959. Največji javni zagovornik enotnega radijskega programa je bila namreč večina upravnega odbora jugoslovanske radiofuzije z Mirkom Tepavcem na čelu (Perovšek: *Radio Ljubljana in rojstvo slovenske televizije*, str. 16–17).

¹⁴ Pohar: *Televizija prihaja v Slovenijo*, str. 38.

¹⁵ V nadaljevanju bomo uporabljali tudi kratico TVD.

¹⁶ Pohar: *Televizija prihaja v Slovenijo*, str. 40.

¹⁷ Konec novembra 1958 je začela delovati jugoslovanska televizijska mreža, ki je povezovala ljubljansko, zagrebško in beograjsko televizijsko postajo (Žižek: *Začetki uprizarjanja televizijskih iger na Slovenskem*, str. 106). Vsi trije televizijski centri so sprejeli skupna stališča, po katerih je imela Jugoslavija en televizijski program z enotnim repertoarjem, ki ga je potrjevala skupna programska komisija, zadolžena tudi za način financiranja, pripravo investicijskih programov in utrjevanje mednarodnih zvez. Sodelovanje vseh treh studiev naj bi bilo enakopravno, medtem ko naj bi program oddajal v srbohrvaškem in slovenskem jeziku (Bizilj: *Slikarji stvarnosti: podoba slovenskih medijev*, str. 143).

načelu, da je vsak izmed njih ponudil vse, ostali pa so za svoje potrebe izbrali le tisto, kar je ustrezalo njihovi programski zasnovi.¹⁸

Program je imel ob koncu leta 1960 dobro tretjino kulturno-umetniških oddaj, petino razvedrilno-glasbenih, tretje mesto so zasedale informativne in otroške ter mladinske oddaje, sledili so televizijski filmi in nadaljevanke ter športni prenos.¹⁹

Obseg informativnih oddaj, ki so bile osrednji in glede na arhivske popise tudi edini neposredni vir informacij o odnosu do verskih skupnosti in Rimsko-katoliške cerkve, je na začetku zajemal prispevke za tedanji skupni TV Dnevnik, ki ga je oddajal Beograd, TV Obzornik²⁰ kot tedensko oddajo in oddajo TV Tribuna. TV Obzornik je bil zaradi uvedbe skupnega jugoslovanskega TV Dnevnika ukinjen že konec novembra 1958, oddaja je bila na sporedu le ob pomembnejših dogodkih, medtem ko se je ponovno uvrstil na program kot tedenska oddaja v oktobru 1960.²¹

Skupni televizijski program, ki ga je prakticirala Jugoslavija in so ga soustvarjali trije televizijski centri v Ljubljani, Zagrebu in Beogradu, se pri pošiljanju gradiva v Beograd ni ukvarjal le s tehničnimi težavami,²² temveč je do različnih pogledov prišlo tudi na področju programske politike. V Ljubljani so tako začeli razmišljati o slovenskem TV Dnevniku in o tem, da bi jezikovne zadrege reševali z naknadno sinhronizacijo. Hkrati je jugoslovanska programska komisija s širitvijo televizijskega programa slednjega vedno težje usklajevala. Na predlog RTV Ljubljana je v sezoni 1960/61 vsak TV-center dobil en dan za predvajanje svojega programa, izjema je bil le skupni TV Dnevnik. Tako je Televizija Ljubljana na »slovenski« četrtak od septembra 1960 vsak večer predvajala TV Obzornik, ki je vključeval pretežno dogodke iz Slovenije in zamejstva. Ker je bila večina najpomembnejših dogodkov predstavljena že v TV Dnevniku, in ker dodatnih prispevkov, ki bi bili na voljo za predvajanje v TV Obzorniku, ni bilo, so prispevke objavili dvakrat. TV Obzornik je obravnaval zgolj slovensko, torej lokalno tematiko, zato je bil do leta 1968 deležen kritik politike, ki si je v oddaji želela več jugoslovanskih in mednarodnih tem.²³

Zaradi jezikovne neenakopravnosti v skupnem programu JRT je komisija za tisk Socialistične zveze delovnega ljudstva Slovenije (SZDLS) 19. maja 1961 prvič ocenila, da skupni jugoslovanski program postaja »pereč problem«. Istega leta so na TV Ljubljana (TVL) začeli razmišljati o uvedbi drugega programa, ki bi omogočil oddajanje v slovenskem jeziku.²⁴

Slovenski TV Obzornik se je jeseni 1962 iz tedenske oddaje prelevil v dnevno četrtturno oddajo, ki je bila predvajana petkrat tedensko ob 19.30 uri,

¹⁸ France Perovšek: Radio Ljubljana in rojstvo slovenske televizije, str. 17.

¹⁹ V sezoni 1959/60 je slovenska televizija pripravila 229 ur domačih oddaj, preostali večinski del programa so zapolnjevale oddaje v srbohrvaškem, italijanskem in nemškem jeziku. Kot piše Pohar, sta »kasnejši tehnični napredek in krepitev kadrovske, materialne in produkcijske osnove začetnih treh TV-centrov povzročila, da »je skupni program postal ovira za razvoj posameznih postaj«, zato je zaradi krepitve politične decentralizacije, z usihanjem zveznega financiranja, s pojavom novih TV-središč in zahtev posameznih narodov po večjem obsegu »domačega« programa začel izgubljati svojo prvotno obliko« (Pohar: Televizija prihaja v Slovenijo, str. 40–41).

²⁰ V nadaljevanju bomo uporabljali tudi kratico TVO.

²¹ Bizilj: Slikarji stvarnosti: podoba slovenskih medijev, str. 140–143.

²² Vsi studii so imeli pri pošiljanju gradiva v Beograd veliko težav zaradi slabih prometnih poti, tehnično se niso mogli vključevati niti v TV Dnevnik, zaradi česar Slovenija in ostale republike v skupnem TV Dnevniku niso bile dobro zastopane. Leta 1960 se je tako v močnih centralističnih razmerah med televizijskimi centri začelo uveljavljati mnenje, da bi bilo treba televizijsko shemo sprostiti in omogočiti posameznim centrom prilagodljivejšo programsko politiko in posledično bolj tekoče spremljanje republiškega aktualnega dogajanja in problematik (Bizilj: Slikarji stvarnosti: podoba slovenskih medijev, str. 156).

²³ Bizilj: Slikarji stvarnosti: podoba slovenskih medijev, str. 157.

²⁴ Prav tam, str. 157–158.

ob ponedeljkih pa je Obzornik šel v skupno predvajanje jugoslovanske mreže. Razlog, da je Slovenija 19. septembra 1962 dobila svojo redno dnevnoinformativno oddajo, je tičal v dejstvu, da za sinhronizacijo skupnega TV Dnevnika v slovenščino ni bilo nobenih tehničnih možnosti. Cilj TVL je bil, da se kljub uvedbi TV Obzornika delež slovenskih prispevkov v skupnem TV Dnevniku ne zmanjša, vendar so ta namen spodkopavale slabe prometne zveze in posledična neažurnost prispevkov.²⁵ Ker je TV Beograd začel Dnevnik oblikovati vedno bolj kot svojo oddajo in so bili dogodki iz Slovenije le redko obravnavani, slovenščina pa posledično odrinjena na stranski tir, je TV Ljubljana (z močno podporo predsednika slovenske vlade Staneta Kavčiča) začela 15. aprila 1968 oddajati slovenski TV Dnevnik. Za njegove potrebe so se oblikovala nova redna dopisništva v Mariboru, Kopru in Beogradu, medtem ko so bili dopisniki v Celovcu in Trstu že pred tem sestavni del programske politike RTV Ljubljana.²⁶

Januarja 1970 se je prvotni Obzornik, ki je bil kasneje preimenovan v oddajo Po Sloveniji, preoblikovali v Slovensko kroniko. 4. oktobra 1970 je TV Dnevnik svoj programski čas dobil tudi ob nedeljah. Enkrat mesečno sta bili na sporedu oddaja *V središču pozornosti*, ki je govorila o aktualnih domačih vprašanjih, ter oddaja *Svet na zaslonu*, ki je pokrivala evropske teme in slovenske manjšine.²⁷ Deset let kasneje je TV Ljubljana začela z uvajanjem drugega programa, na katerem so občasno oddajali šport s slovenskimi komentatorji in se hkrati trudili več prostora nameniti regionalnim oddajam. Oviro je še leta 1979 predstavljala predvsem tehnična usposobljenost za celovito oddajanje drugega programa, za katerega se je pričakovalo, da mu bo naslednje leto uspelo prenašati olimpijske igre v Lake Placidu in Moskvi, a hkrati so za nastajajoči drugi program načrtovali novo oddajo *V znamenju*, ki naj bi nadomestila poznovečerni drugi TV Dnevnik.²⁸ To je tudi uspelo, saj je bila oddaja prvič na sporedu 3. januarja 1980.

Politični vpliv na medijsko poročanje in televizija kot podaljšana roka oblasti

Mediji so ena izmed najpomembnejših trdnjav v strategiji vladanja političnih struktur. Pomena njihovega obvladovanja se je zavedala tudi komunistična partija, ki je leta 1948 na kongresu Komunistične partije Slovenije (KPS) kot eno izmed najpomembnejših sredstev agitacijsko-propagandnega dela partije razglasila že med drugo svetovno vojno ustanovljeni agitprop Centralnega komiteja (CK) KPJ, ki je svoje delo nadaljeval tudi po vojni, vse do konca leta 1952, ko ga je nadomestila komisija za tisk pri vseh republiških SZDL, a tudi na zvezni ravni. Naloga agitpropa sta bila analiza in nadzor tiska, radia, založništva in filma, pri čemer organi niso zgolj nadzirali medijev, temveč so skupaj z mediji soustvarjali politiko in medijsko poročanje. Člani agitpropa so bili namreč direktorji radia, časopisov, kasneje tudi RTV-ja.²⁹

Po ukinitvi agitpropa je bila na novih temeljih, ki jih je postavil Edvard Kardelj, 10. aprila 1954 v okviru SZDL ustanovljena komisija za tisk. Naloge slovenske komisije za tisk, ki so jih sprejeli na prvi seji, so bile stalen stik z redakcijami vseh časopisov, posredovanje okvirnih navodil novinarjem, ki bi jih posredovali na stalnih tiskovnih konferencah, tudi skupaj z Društvom novinar-

²⁵ Prav tam, str. 187–188.

²⁶ Prav tam, str. 248–249.

²⁷ Prav tam, str. 298.

²⁸ Prav tam, str. 343.

²⁹ Prav tam, str. 56, 68.

jev, analiza tekočih in načelnih vprašanj ter dogovor o osnovni smeri pisanja z rednih zasedanj skupščine in njenih odborov, usmerjanje načina obravnavanja določenih problematik v tisku s posameznih tiskovnih konferenc in pisanja o pomembnih obletnicah in jubilejih ter analiza pisanja časnikov in revij za določeno obdobje.³⁰

SZDL Slovenije je tako organizirala več posvetovanj za novinarje, medtem ko je nadzor potekal tudi prek oddaje poročil o kadrovske sestavi notranjepolitičnih rubrik, ki so jih morala uredništva konec leta poslati republiški komisiji za tisk. Ta je na zahtevo zvezne komisije nato gradivo zbrala, analizirala, v Beograd so morali poslati tudi podrobno analizo dopisništev in virov informacij.³¹

V ustavi in zakonodaji, ki se je zgledovala po zahodnoevropskih vzorcih z dodano socialistično in samoupravno terminologijo, je bilo pogosto zapisano, da cenzure ni. Kljub temu so v praksi obstajale tabuizirane in nedotakljive teme, ki so zadevale Tita, socializem, samoupravljanje, bratstvo in enotnost, Zvezo komunistov, jugoslovansko armado in politični vrh. Cerkev se je v medijih pojavljala redko in le v primerih, ko je politika mislila, da je to potrebno zaradi mednarodnega položaja Jugoslavije.³²

Novinarji so bili dojeti kot družbenopolitični delavci oziroma socialistični aktivisti, kot jih je leta 1953 opredelil Boris Kraigher.³³ Zaželeno je bilo njihovo članstvo v Zvezi komunistov, medtem ko so bili uredniki praviloma člani političnih organov.³⁴ Ob začetkih vzpostavljanja delovnih procesov na televiziji je bila pereča težava tudi pomanjkanje primernih strokovnih kadrov. Njihov kadrovski bazen je bil še manjši ob sočasnem upoštevanju merila politične primernosti delavcev, medtem ko je težavo predstavljala tudi nezainteresiranost televizijcev za delovanje v Zvezi komunistov (ZK).³⁵

Nadzor je na televiziji potekal tudi tako, da novinarji niso imeli neposrednih stikov s politiki, na pomembnejše sestanke so hodili uredniki, kar je bila praksa vse do leta 1990. Prav tako je pomembne televizijske intervjuje s predsedniki Predsedstva centralnega komiteja Zveze komunistov Slovenije do leta 1990 vodil direktor televizije oziroma glavni urednik, podobno je veljalo tudi za pogovore z drugimi visokimi funkcionarji, ki so jih opravili uredniki. Naloge, ki so jih opravljali novinarji, so bile priprava poročil na temelju komunikejev in Tanjuga, kasneje so poročali tudi s sej. Še do konca osemdesetih let je bila pogosta praksa, da so poročanje s pomembnejših sej spremljali uredniki, medtem ko je generalni direktor RTV, ki je bil član CK in je na seji razpravljal, kasneje preverjal, kateri del razprave bo novinar vključil v poročilo.³⁶

Mediji so torej služili kot integralni del oblasti, posledično je z rastjo števila televizijskih sprejemnikov, ki so bili v zgodnjih šestdesetih letih še privilegij premožnejših, a v sedemdesetih že množično razširjeni, naraščal tudi pomen JRT in RTVL kot »ideološkega aparata države«.³⁷

³⁰ Prav tam, str. 68.

³¹ Prav tam, str. 82.

³² Prav tam, str. 91.

³³ Boris Kraigher je novinarja opredelil z besedami: »Če hoče biti novinar, mora biti socialistični aktivist, in more potem pisati s čutom odgovornosti tako, da to koristi razvijanju socialističnih sil, ne pa da daje s tem direktno podporo reakciji in klerikalizmu« (Cit. po Bizilj: *Slikarji stvarnosti: podoba slovenskih medijev*, str. 87).

³⁴ Bizilj: *Slikarji stvarnosti: podoba slovenskih medijev*, str. 87.

³⁵ Prav tam, str. 154.

³⁶ Prav tam, str. 87.

³⁷ Pušnik: Udomačenje televizije na Slovenskem – javne in zasebne rabe televizije v zgodovinski perspektivi, str. 119.

Kratek zgodovinski pregled odnosov med Rimskokatoliško cerkvijo in Jugoslavijo po koncu druge svetovne vojne

Jugoslovanski socializem je bil svojevrsten primer v primerjavi z ostalimi državami vzhodnega dela Evrope, pri čemer področje religije ni bilo nobena izjema.³⁸ Ko je bilo na državni ravni govora o odnosu z verskimi skupnostmi oziroma religijo, se je bistvo največkrat dotikalo odnosov s Katoliško cerkvijo.

Obdobje od leta 1945 do sredine petdesetih let je bilo glede odnosa med državo in Katoliško cerkvijo izrazito konfliktno.³⁹ Odnose med državo in RKC je negativno zaznamovala že medvojna kolaboracija cerkvenega vrha z okupatorjem, a še bolj nepopustljivost Katoliške cerkve do socializma in komunizma ter posledično nove družbene ureditve v Jugoslaviji. Obsodbo komunizma je v okrožnici *Divini Redemptoris* leta 1937 izrekel papež Pij XI., v kateri je komunizem označil za »lažno mesijansko idejo«, ki »spodkopava temelje krščanske civilizacije«, ter vernikom prepovedal sodelovanje in podporo komunistične partije. Enako politiko boja proti komunizmu in zavračanje sodelovanja s socializmom je nadaljeval tudi njegov naslednik Pij XII.⁴⁰ Na drugi strani je v jugoslovanskem političnem vrhu vladalo prepričanje, da Vatikan podpira zahteve Italije glede Svobodnega tržaškega ozemlja (STO) in da v sozvočju z Vatikanom deluje tudi Katoliška cerkev v Jugoslaviji.⁴¹

To je bila torej osnova za razrast ideološkega konflikta, na temelju katere se je že v letu 1944 (torej še pred koncem druge svetovne vojne, uradnim prevzemom oblasti in sprejetjem ustave FLRJ januarja 1946) komunistična partija pripravljala, da v roke prevzame nadzor nad Cerkvijo. Na prvem zasedanju Slovenskega narodnoosvobodilnega sveta 19. februarja 1944 v Črnomlju je bila ustanovljena Verska komisija⁴² kot nadzorni organ⁴³ komunistične oblasti nad

³⁸ Buchenau: What Went Wrong? Church – State Relations in Socialist Yugoslavia, str. 547.

³⁹ Režek: Vprašanje svobode vere je vprašanje osvoboditve cerkve od Vatikana, str. 367.

⁴⁰ Režek: Iskanje poti k dialogu med krščanstvom in marksizmom v socialistični Sloveniji v prvem povojnem desetletju, str. 31; *Divini Redemptoris*.

⁴¹ Režek: Vprašanje svobode vere je vprašanje osvoboditve cerkve od Vatikana, str. 380.

⁴² Odnose z verskimi skupnostmi, vključno z Rimskokatoliško cerkvijo, sta v Sloveniji urejala dva organa: Komisija za odnose z verskimi skupnostmi in Koordinacijski odbor za urejanje odnosov med samoupravno družbo in verskimi skupnostmi pri RK SZDL (ustanovljen oktobra 1970). Komisija je kot državni organ delovala v okviru Izvršnega sveta SR Slovenije (IS – SRS) in je bila namenjena tekočemu reševanju problemov na temelju usmeritev »minikoordinacije« in Koordinacijskega odbora. Koordinacijski odbor (ustanovljen oktobra 1970) je bil sestavljen delegatsko, s širokim zastopstvom posameznih družbenopolitičnih organizacij in skupin, a tudi posameznikov, vključno z duhovniki, ki so v njem nastopali kot občani. Odbor je imel v celoti od štirideset do petdeset članov in je spremljal celotno družbeno problematiko, povezano z odnosi med samoupravno družbo in verskimi skupnostmi. V ta namen je imel odbore tudi na krajevni, občinski in mestni ravni ter v obalni konferenci SZDL. Koordinacijski odbor je imel tudi t. i. »minikoordinacijo«, ki je štela pet do deset članov, njena sestava se je spreminjala, medtem ko so na prelomu v osemdeseta leta bili v njej najpomembnejši republiški funkcionarji, vključno s predsednikom RK SZDL in sekretarjem (predsedstva) CK ZKS, notranjim ministrom, še nekaterimi predstavniki zakonodajnih in drugih organov ter kakšen od glavnih urednikov medijev. Naloga minikoordinacije je bila odločanje o vseh ključnih vprašanjih v odnosih s cerkvami. Do sredine osemdesetih let se je raven zastopstva precej znižala, seje so postajale redkejšje, medtem ko je leta 1988 prenehala z delovanjem. Koordinacijski odbor se je leta 1985 preimenoval v Svet za odnose z verskimi skupnostmi (Repe: Katoliška cerkev in oblast v osemdesetih, str. 140–141).

⁴³ V četrtem delu oddaje *Po poti slovenske državnosti: izgradnja ljudske oblasti*, ki je bila na televiziji predvajana 2. maja 1970 (nosilca KF 7138 in VKA 1570/2), je bila ustanovitev verske komisije v Črnomlju pospremljena z besedami: »V črnomaljskem župnišču je delovala verska komisija, ki je imela nalogo urejati razmerja med Cerkvijo in državo in skrbela za uresničevanje odloka o svobodi veroizpovedi. Vodil jo je pravnik Lojze Ude, sestavljali pa so jo štirje laiki in štirje duhovniki.«

verskimi skupnostmi, pri čemer se je nadzor v prvi vrsti nanašal na Rimskokatoliško cerkev.⁴⁴

Verska komisija je delovala vse do 30. januarja 1953, sočasno s posebno versko komisijo pri predsedstvu vlade. Obe komisiji sta bili ukinjeni leta 1953, medtem ko je bila z ustavnim zakonom istega leta kot samostojni republiški organ ustanovljena Verska komisija pri izvršnem svetu, ki je leta 1959 postala samostojen republiški upravni organ in se je leta 1965 preimenovala v Komisijo SR Slovenije za verska vprašanja in leta 1975 v Komisijo SR za odnose z verskimi skupnostmi, ki je delovala do 25. julija 1991.⁴⁵

Prva povojna oblast je uzakonila ločitev cerkve od države, medtem ko je vsaj na papirju zagotovila svobodo vesti in veroizpovedi ter enakopravnost verskih skupnosti. Vera je postala zasebna zadeva posameznika, in vse to naj bi izenačilo veroizpovedi tako, da zaradi svojega religioznega prepričanja nihče ne bi mogel imeti posebnih pravic, prav tako naj ne bi bil zapostavljen ali zanje prikrajšan.⁴⁶

Praksa je bila seveda drugačna. Da oblast od sebe ne bi odvrnila vernih množic, je dovoljevala verske dejavnosti, vendar je na drugi strani omejevala verouk⁴⁷ in izobraževanje prihodnjih duhovnikov ter okrepila ateistično vzgojo v šolah. Po ukinitvi verouka v šolah ter odpravi cerkvenih osnovnih in srednjih šol je oblast junija 1952 izpod okrilja ljubljanske univerze izključila še Teološko fakulteto v Ljubljani.⁴⁸ Postopna ateizacija družbe je v največji meri potekala prek vzgoje mladih, zato je oblast še posebej veliko težavo videla v pastoralni dejavnosti Cerkve med mladino, ki jo je dodatno spodbudil tudi drugi vatikanski koncil s svojo vizijo preporenda in približevanja ljudem. Motilo jo je, da duhovščina uporablja vedno nove metode za poživitev verskega življenja, kot so duhovne obnove, uporaba filma pri verouku, vključevanje mladine v tečaje, izlete, športne in druge dejavnosti, razvoj pastoralnega turizma in porast verskega tiska.⁴⁹ Spremembe so se zgodile tudi v prazničnem koledarju. Od leta 1948 velikonočni ponedeljek ni bil več dela prost dan, medtem ko so vsi sveti postali dan mrtvih. Kot protiutež božiču se je začelo uveljavljati praznovanje novega leta, od leta 1953 naprej je tudi božič izgubil značaj dela prostega dneva, medtem ko je prvi november slednjega ohranil.⁵⁰

Jugoslovanska oblast je cerkveni odpor skušala zlomiti z odvzemom lastnine prek agrarne reforme in nacionalizacije, na udaru je bil verski tisk, ukinjene so bile katoliške tiskarne in glasila, težavo je videla tudi v dobrodelni dejavnosti. Oblast je proti duhovnikom pogosto nastopala z drastičnimi ukrepi in sodnimi procesi, ki so imeli političen namen obračunavanja z opozicijo, na drugi strani so ustvarjali v javnosti proticerkveno vzdušje, ki je spodbudilo številne ekscese proti duhovnikom, kar se je končno odrazilo v zažigu ljubljanskega škofa Antona Vovka januarja 1952 v Novem mestu.⁵¹

Ker je bil cilj oblasti razdeliti in oslabiti Katoliško cerkev tudi od znotraj, sta po letu 1947 Verska komisija in UDV⁵² začeli priprave na ustanovitev sta-

⁴⁴ Griesser-Pečar: Cirilmetodijsko društvo katoliških duhovnikov LRS in »ljudska oblast« med najhujšo represijo, str. 424.

⁴⁵ Griesser-Pečar: Cirilmetodijsko društvo katoliških duhovnikov LRS in »ljudska oblast« med najhujšo represijo, str. 424; Repe: Katoliška cerkev in oblast v osemdesetih, str. 140.

⁴⁶ Režek: Vprašanje svobode vere je vprašanje osvoboditve cerkve od Vatikana, str. 369–370; *Sedmi kongres Zveze komunistov Jugoslavije*, str. 479–480.

⁴⁷ Verouk je bil v šolah odpravljen v drugem semestru šolskega leta 1951/52.

⁴⁸ Režek: Vprašanje svobode vere je vprašanje osvoboditve cerkve od Vatikana, str. 373.

⁴⁹ Piškurić: Katoliška cerkev v dokumentih Arhiva Jugoslavije, str. 631, 636.

⁵⁰ Režek: Vprašanje svobode vere je vprašanje osvoboditve cerkve od Vatikana, str. 374.

⁵¹ Režek: Vprašanje svobode vere je vprašanje osvoboditve cerkve od Vatikana, str. 369, 374; Piškurić: Katoliška cerkev v dokumentih Arhiva Jugoslavije, str. 631.

⁵² Leta 1944 je bila ustanovljena tajna politična policija Ozna, ki se je leta 1946 preimenovala v

novskega duhovniškega društva Slovenije. Glavni namen ustanovitve društva je bil povzročitev notranjih frakcij v RKC, ustanovitev narodne cerkve in s tem zmanjšanje vpliva Vatikana.⁵³

Odbor duhovnikov OF se je 20. septembra 1949 preimenoval v Cirilmetodijsko društvo (CMD) katoliških duhovnikov LRS, ki je začelo izdajati tudi društveno glasilo *Nova pot*.⁵⁴ Do razpusta društva leta 1990 se je društvo preimenovalo še enkrat, in sicer leta 1970, ko si je nadelo ime Slovensko duhovniško društvo.⁵⁵

Duhovniki, včlanjeni v CMD, so od članstva imeli praktične koristi, ki so se odražale v izvajanju pastorage. Z vključitvijo v društvo so pridobili dovoljenje za poučevanje verouka, premestitve ali potovanja, večjo svobodo pri opravljanju verskih obredov, olajšave pri plačevanju davkov, materialno pomoč ter dovoljenja za obnovo cerkva in župnišč, založniško dejavnost ipd. Sočasno z društvom je bila ustanovljena tudi Zadruga katoliških duhovnikov FLRJ, ki je zagotavljala pomoč njegovim članom. Članstvo v duhovniškem društvu je pomenilo tudi zavarovanje pred sodnim preganjanjem in administrativnimi kaznimi, ki so bile, če je do tega prišlo, milejše, medtem ko je vstop v CMD pogosto pomenil tudi izpust iz zapora.⁵⁶

Začetek petdesetih let je bil torej zaznamovan z naraščajočo napetostjo med jugoslovanskim političnim vrhom in Svetim sedežem, pri čemer so se na jugoslovanski strani vrstili očitki o vmešavanju Vatikana v vprašanje Svobodnega tržaškega ozemlja, na drugi strani je Cerkev Jugoslaviji očitala nespoštovanje verske svobode, napade na svoje člane, poudarjala težave verskega tiska in izobraževanja ter navsezadnje obstoja duhovniških društev. Vse to se je odražalo v prekinitvi diplomatskih odnosov z Vatikanom decembra 1952 in posledičnim zaprtjem nunciature v Beogradu.⁵⁷

Odnosi po letu 1952 in ponovna vzpostavitev stikov

Po prekinitvi diplomatskih odnosov z Vatikanom se je oblast lotila urejanja odnosov z verskimi skupnostmi in 22. maja 1953 sprejela Zakon o pravnem položaju verskih skupnosti. Ta naj bi zagotavljal svobodo vesti in veroizpovedi, vendar ponovno v že znanih okvirih omejevanja verske dejavnosti in javnega izražanja vere. Po sprejetju zakona se je Katoliška cerkev v Jugoslaviji za dlje časa zaprla vase. Večina cerkvenih dostojanstvenikov je tihi odpor do sistema in njegovih institucij izražala z odklanjanjem stika z državnimi organi. Do sredine petdesetih let so odnosi med Cerkvijo in državo ostajali hladni, medtem ko je oblast v zadržanosti Cerkve videla uspeh svoje politike sekularizacije družbe. Vendar je z leti napetost postopoma začela popuščati. Odjuga je nastopila z nastopom papeža Janeza XXIII. in kasneje papeža Pavla VI., nosilcema drugega vatikanskega koncila, ki sta poskušala okostenelo cerkveno strukturo prilagoditi moderni dobi in novim razmeram v svetu.⁵⁸

Upravo državne varnosti (UDV, Udba). Gl. Griesser-Pečar: Cirilmetodijsko društvo katoliških duhovnikov LRS in »ljudska oblast« med najhujšo represijo, str. 424.

⁵³ Griesser-Pečar: Cirilmetodijsko društvo katoliških duhovnikov LRS in »ljudska oblast« med najhujšo represijo, str. 424.

⁵⁴ Režek: Vprašanje svobode vere je vprašanje osvoboditve cerkve od Vatikana, str. 376.

⁵⁵ Griesser-Pečar: Cirilmetodijsko društvo katoliških duhovnikov LRS in »ljudska oblast« med najhujšo represijo, str. 425.

⁵⁶ Prav tam, str. 431.

⁵⁷ Režek: Vprašanje svobode vere je vprašanje osvoboditve cerkve od Vatikana, str. 382; Piškurić: Katoliška cerkev v dokumentih Arhiva Jugoslavije, str. 626.

⁵⁸ Režek: Vprašanje svobode vere je vprašanje osvoboditve cerkve od Vatikana, str. 388–389; Piškurić: Katoliška cerkev v dokumentih Arhiva Jugoslavije, str. 626, 630.

Dejavnik, ki je vplival na izboljšanje odnosov Jugoslavije z Vatikanom, je bila tudi želja socialistične države po izboljšanju mednarodnega ugleda. Rešitev je videla v ureditvi odnosa z Vatikanom, pri čemer bi postala prva socialistična država, ki bi s papeško državo imela urejene diplomatske stike. Priložnost v tem je videl tudi Sveti sedež, ki se je v duhu II. vatikanskega koncila in prilagajanja potrebam sodobnega časa želel odpreti socialističnim državam, Jugoslavija pa je bila kot edina evropska država, ki ni bila blokovsko opredeljena, najprimernejša za začetek vzpostavljanja stikov.⁵⁹

Pobudo za začetek pogovorov in ureditev odnosov, pri čemer je bil glavni cilj ureditev »*modus vivendi*« v SFRJ, so jugoslovanski škofi dali oktobra 1960. Po prvih stikih z jugoslovanskimi oblastmi je ob koncu leta 1960 prišlo do prekinitve pogovorov, ki so se nadaljevali januarja 1963 in nato sredi leta 1964 prešli v pogajanja. V pogajanjih je jugoslovanska stran izpostavila vprašanja meja škofij v SFRJ ter vpliva jugoslovanskih oblasti na imenovanje škofov in kardinalov, na težavo Zavoda sv. Hieronima v Rimu, ki je sprejemal emigrantske hrvaške duhovnike, ki so študirali v Rimu, na delovanje emigrantskih duhovnikov v tujini in na vpliv Vatikana na jugoslovanske duhovnike, pri katerih naj bi s svojim posredovanjem dosegel lojalnost državi SFRJ.⁶⁰

Na drugi strani se je Vatikan v pogajanjih osredotočil na vprašanja, ki so bila podobna tistim pred prekinitvijo odnosov z Jugoslavijo leta 1952. Nanašala so se na spremembo ustave in Zakona o pravnem položaju verskih skupnosti iz leta 1953, na težavo verskih šol in priznavanja diplom, na vprašanje verskih praznikov in božiča kot dela prostega dne ter na kompleksno problematiko odzvetega cerkvenega premoženja. Vatikan je motilo tudi, da sta morala za obiskovanje verouka otrokom izjavo podpisati oba starša. Na pogajanjih so obravnavali tudi problematiko svobode verskega tiska in duhovniških društev.⁶¹

Cilj Vatikana je bil torej skozi pogovore najti dogovor, ki bo koristil Cerkvi, medtem ko je Jugoslavija s pomočjo pogajanj želela predvsem pritegniti mednarodno pozornost, kar ji je tudi uspelo.

Beograjski protokol je vendarle prinesel nekaj sprememb. Novembra 1966 sta bila namreč na obeh straneh imenovana vladna odposlanca, s čimer je Jugoslavija postala prva komunistična država, ki je ponovno vzpostavila diplomatske odnose z Vatikanom.⁶²

Izboljšanje odnosov med Katoliško cerkvijo in jugoslovansko državo se je prav tako odrazilo v spremembi cerkvene organizacije v Sloveniji, saj je 22. novembra 1969 Pavel VI. ustanovil samostojno cerkveno Ljubljansko pokrajino in tedanjega nadškofa dr. Jožefa Pogačnika imenoval za metropolita.⁶³ Četudi beograjski protokol ni imel teže mednarodne pogodbe na ravni konkordata, je vendarle predstavljal dokument, ki je vseboval formalno dvostransko jamstvo o spoštovanju ustavnih in zakonskih določb s strani jugoslovanske države v zvezi z delovanjem Cerkve, na drugi strani je z njegovim podpisom Vatikan uradno priznal jugoslovansko družbeno-politično stvarnost in ustavni red.⁶⁴

⁵⁹ Čipić Rehar: Priprava, sprejem in pomen protokola med SFRJ in Svetim sedežem, str. 77.

⁶⁰ Prav tam, str. 77–82.

⁶¹ Prav tam, str. 82–85.

⁶² Vatikanski odposlanec v Beogradu je postal msgr. Mario Cagna in jugoslovanski predstavnik v Vatikanu Vjekoslav Cvrle (Čipić Rehar: Priprava, sprejem in pomen protokola med SFRJ in Svetim sedežem, str. 88; Piškurić: Katoliška cerkev v dokumentih Arhiva Jugoslavije, str. 635).

⁶³ Novi Ljubljanski metropoliji se je pridružila tudi mariborska škofija in leta 1977 še koprška škofija (Čipić Rehar: Priprava, sprejem in pomen protokola med SFRJ in Svetim sedežem, str. 89).

⁶⁴ Pacek: Nekateri bistveni vidiki odnosa, str. 373.

Cerkev in država v 70. in 80. letih

14. avgusta 1970 je med Jugoslavijo in Svetim sedežem prišlo do obnovitve polnih diplomatskih odnosov,⁶⁵ vendar je Komisija SR Slovenije za verska vprašanja že julija 1967 izrazila nemoč slovenske oblasti, da bi na temelju obstoječe zakonodaje preprečila vedno bolj razvejano dejavnost Rimskokatoliške cerkve po vatikanskem koncilu.⁶⁶ Glavna skrb oblasti je bila boj za nevtralnost šole, saj se je bala, da bi poživiljena dejavnost Cerkve vplivala na zaupanje v socialistično samoupravno ureditev in razbijala enotnost narodov Jugoslavije.⁶⁷ 26. maja 1976 je tako Zbor občin Skupščine SR Slovenije kot prvi med jugoslovanskimi republikami sprejel Zakon o pravnem položaju verskih skupnosti v SR Sloveniji, v katerem je bila najpomembnejša novost ravno določba, da je v okviru verskih skupnosti ali njihovih organov prepovedano organizirati oziroma opravljati dejavnost, ki jih ustava ali zakon opredelujeta kot dejavnost splošnega ali posebnega kulturnega pomena. To se je nanašalo na organizacijo osnovnega, srednjega in visokega šolstva, izobraževanja na delovnem mestu, kulturne dejavnosti, zdravstveno in socialno varstvo ter komunalne in gospodarske dejavnosti.⁶⁸ Zakon je za oblast pomenil največjo možno mero uresničitve političnih ciljev v razmerju do verskih skupnosti, še posebej do Katoliške cerkve, ki so bili ponovno zakriti pod gesloma verske svobode in dialogom med državo in Cerkvijo. Zakon je v pretežni meri upošteval do tedaj znane predloge Cerkve po izenačitvi socialnih pravic gojencev verskih šol z dijaki in študenti v državnem šolskem sistemu, vendar še vedno z njim verskim skupnostim ni uspelo pridobiti pravice do izdajanja verskega političnega tiska do svojih lastnih tiskarn, zbiranja prostovoljnih prispevkov kjer koli in brez obdavčitve ter končno glede praznovanja božiča kot dela prostega praznika.⁶⁹

Cerkev si je prizadevala tudi za dostop do javnih medijev, vendar je bila v tem času televizija zanj skorajda nedosegljiva.⁷⁰ V sedemdesetih letih so s posnetkov slovenskih krajev izrezovali kadre, na katerih so se pojavljali cerkveni objekti. Televizija sicer tudi ni bila edini medij, v katerem se je dosledno govorilo o novoletnih in ne o božičnih praznikih, vendar je pri tem najdlje vztrajala.⁷¹

Osemdeseta leta so bila izrazita prelomnica v odnosih med Katoliško cerkvijo in državo. Na to je med drugim vplival odziv Katoliške cerkve na smrt Josipa Broza – Tita, ki dogodka ni izkoristila za dejavnost proti sistemu, temveč so v cerkvah in v Vatikanu v njegov spomin celo darovali maše. Prav tako so bile v prid medsebojnemu odnosu kadrovske spremembe v vrhu slovenske Cerkve ter imenovanje dr. Alojzija Šuštarja za ljubljanskega nadškofa in metropolita aprila 1980, kar je nakazovalo, da je Vatikan v zvezi s tem upošteval določne želje slovenskih oblasti.⁷² Na drugi strani je glede nekaterih ideoloških vprašanj

⁶⁵ Pacek: *Lex specialis*, str. 107.

⁶⁶ Prav tam, str. 107–108.

⁶⁷ Piškurič: *Katoliška cerkev v dokumentih Arhiva Jugoslavije*, str. 637.

⁶⁸ Pacek: *Lex specialis*, str. 107–108.

⁶⁹ Prav tam, str. 126.

⁷⁰ Komisija SR Slovenije za verska vprašanja je osnutek Zakona o pravnem položaju verskih skupnosti, ki ga je Skupščina SR Slovenije sprejela 8. oktobra 1975, dala v javno razpravo. Pri tem je k posredovanju pripomb pozvala tudi vseh deset registriranih verskih skupnosti na območju Slovenije. Pri preučitvi predlogov in mnenj je komisija pri Cerkvi zaznala poskuse razširitve verskih svoboščin v obliki vnosa vsebin v programe Radia in televizije Ljubljana ter drugih javnih sredstev informiranja (Pacek: *Lex specialis*, str. 118; Repe: *Katoliška cerkev in oblast v osemdesetih letih*, str. 139).

⁷¹ Bizilj: *Cerkev v policijskih arhivih*, str. 55.

⁷² Prispevek iz TV Dnevnika z dne 3. aprila 1981 povzema ugotovitve Koordinacijskega odbora pri Socialistični zvezi Slovenije z besedami: »*Odnosi med samoupravno socialistično družbo in verskimi skupnostmi so se v zadnjem letu navzlic nekaterim motečim pojavom razvijali zelo dobro.*« Poročilo govori tudi, da se je odbor »zavzel za to, da moramo sleherno vprašanje reševati v demokratičnem ozračju in za vsako ceno preprečiti tak položaj, ki ne bi več dopuščal odprtega

s koncem sedemdesetih let začela popuščati tudi oblast, saj naj izražanje verske pripadnosti ne bi bilo več težava za opravljanje nekaterih poklicev, pri čemer so glavno težavo za oblasti predstavljali verujoči učitelji.⁷³

Vidni začetki sprememb v državnem odnosu do Cerkve so se začeli kazati šele sredi osemdesetih let, s počasnim in zadržanim vračanjem Cerkve na javno, a tudi na politično prizorišče. Na to so vplivale notranjepolitične razmere v Jugoslaviji in Sloveniji, kadrovske spremembe v slovenskem cerkvenem vrhu in politika Vatikana, ki se je spremenila z nastopom pontifikata papeža Janeza Pavla II., kar v očeh jugoslovanskega političnega vrha Cerkvi vseeno ni odvzelo statusa enega izmed glavnih notranjih sovražnikov.⁷⁴

Z nastopom novega ljubljanskega nadškofa dr. Alojzija Šuštarja na začetku osemdesetih let se je začela prva faza vzpostavljanja nove ravni odnosov med Cerkvijo in državo. Zaznamovale so jo zahteve⁷⁵ Katoliške cerkve v zvezi z njenim delovanjem v javnem življenju, ki so se z demokratizacijo političnega prostora v Sloveniji sčasoma tudi širile. V drugi fazi, do sredine osemdesetih let, je Katoliška cerkev z namenom uresničitve zahtev in zmanjševanjem manevrskega prostora državnim oblastem organizirala razne oblike javnega pritiska v obliki formalnih in neformalnih organov (Teološki svet kot posvetovalni organ ljubljanske nadškofije, Slovensko škofovsko konferenco (leta 1983), Komisijo za pravičnost in mir, ki jo je vodil dr. Anton Stres). S tem je začela javno posegati v aktualne politične razmere in se homogenizirala ter se poenotila v svojih zahtevah, medtem ko je oblast postajala vedno bolj heterogena in neenotna v svojih stališčih.⁷⁶

V drugi polovici osemdesetih let je nastopila tretja faza, ko je Cerkev s taktičnim delovanjem začela prodirati tudi v javno in medijsko sfero. Pomemben kazalnik demokratizacije, ki je odražal stanje duha v družbi in vedno večjo toleranco do pojavljanja Cerkve v javnosti, je bilo vprašanje praznovanja božiča.⁷⁷

Do leta 1985 o tej temi še ni bilo govora. Po tem, ko je leta 1985 prišlo v slovenskem tisku do poplave člankov na temo božiča, radio je vrtil božične pesmi, televizija predvajala angleški risani film *Sneženi mož*, časopis *Delo* je celo objavil intervju z nadškofom Alojzijem Šuštarjem, v katerem je bilo govora tudi o praznovanju božiča, je predsednik SZDLS Franc Šetinc februarja 1986 na razgovor povabil urednike in novinarje, ki so spremljali verske skupnosti. Povabljeni so bili tudi člani »*minikoordinacije*«, skupine, sestavljene iz slovenskega političnega vodstva in izbranih urednikov, ki so odločali o najbolj kočljivih vprašanjih v zvezi z oblikovanjem medijskega prostora. Namen sestanka je bil izoblikovati jasno usmeritev za pisanje o odnosih med samoupravno družbo in verskimi skupnostmi ter posledično uravnesiti poročanje o verskih temah.⁷⁸

dialoga«, ter da je »obravnava tudi vprašanja o gradnji cerkvenih objektov, delovanje duhovščine med našimi ljudmi na tujem, predstavniki duhovniškega društva pa so sporočili, da bodo v okviru 40-letnice osvobodilne fronte pripravili referat o pozitivnem prispevku duhovnikov med narodnoosvobodilnim bojem« (TV Dnevnik, 3. 4. 1981, nosilec: KF D 4478/I, 1).

⁷³ Repe: Katoliška cerkev in oblast v osemdesetih letih, str. 137.

⁷⁴ Piškurić: Katoliška cerkev v dokumentih Arhiva Jugoslavije, str. 638; Roter: Cerkev in politika v novih razmerah, str. 1534.

⁷⁵ Zahteve so zadevale cerkvena praznovanja, dobrodelno dejavnost, gradnjo novih in obnovo starih verskih objektov, vlogo Cerkve v javnih medijih, duhovno oskrbo v bolnišnicah, domovih za starostnike in zaporih, ureditev socialnega statusa duhovnikov, verski tisk, cerkveno šolstvo in priznanje spričeval, vprašanje ponovne vključitve Teološke fakultete v Univerzo, idejno nevtralno šolo, vlogo Slovenskega duhovniškega društva, odnos do preteklosti in vlogo škofa dr. Gregorija Rožmana med vojno, zapostavljenost vernikov v nekaterih poklicih in družbi nasploh, kasneje tudi vprašanje narodne sprave in vprašanje cerkvenega premoženja (Repe: Katoliška cerkev in oblast v osemdesetih letih, str. 142).

⁷⁶ Repe: Katoliška cerkev in oblast v osemdesetih letih, str. 142–143; Dolinar: *Ljubljanski škofje*, str. 491–493.

⁷⁷ Bizilj: *Slikarji stvarnosti: podoba slovenskih medijev*, str. 388–389.

⁷⁸ Prav tam.

Leta 1986 je javnomnenjska raziskava pokazala naklonjenost javnosti v zvezi s praznovanjem božiča, kar je škofo opogumilo, da so prošnjo vladi, naj božič postane dela prost dan in ki so jo sestavili že leta 1984, tudi objavili. Božič se namreč ni praznoval že od leta 1952, ko je Jugoslavija prekinila diplomatske odnose z Vatikanom.⁷⁹

Vzporedno s prizadevanji RKC, da bi bil božič razglašen za dela prost dan, so potekali tudi pogovori z oblastmi o možnosti, da bi nadškof Šuštar vernikom lahko voščil za praznike tudi po elektronskih medijih. Dejanje je imelo namreč veliko simbolno vrednost, saj bi s tem prišlo do priznanja božiča kot praznika ter posledično do pripustitve Cerkve k dostopu do radia in televizije.⁸⁰ To se je prvič zgodilo 25. decembra 1986, ko je nadškof Šuštar prek Radia Ljubljana prebral božično poslanico, naslednje leto mu je bila pot odprta tudi na televizijo.⁸¹

Analiza arhivskega gradiva – dnevnoinformativni prispevki kot kazalnik odnosov med Jugoslavijo in Rimskokatoliško cerkvijo

Arhiv ljubljanske televizije je začel delovati sočasno z oddajanjem prvih oddaj na Gospodarskem razstavišču konec leta 1957. V primerjavi z ostalimi televizijskimi centri skupne Jugoslovanske radiotelevizije (JRT) je slovenska oziroma takrat ljubljanska televizija svojo službo, ki je skrbela za dokumentarno in arhivsko gradivo,⁸² začela vzpostavljati že ob začetku oddajanja programa.⁸³

Posebna kakovost televizijskega arhivskega gradiva je, da nastaja kot produkt družbenih interakcij in, odvisno od obdobja, pod večjim ali manjšim vplivom političnih interesov, ki se odražajo v končnem produktu, torej televizijskem prispevku. Posledično nam tovrstno gradivo omogoča preučevanje tako političnega, družbenega kot medijskega diskurza, seveda s sočasno umestitvijo gradiva v zgodovinski kontekst ter v kontekst okoliščin njegovega nastanka v smislu delovnih procesov in organizacije institucije, v katerih je gradivo nastalo.

V analizi smo se osredotočili na prispevke o verskih skupnostih v dnevnoinformativnih oddajah Televizije Ljubljana, pri čemer so izrazito izstopali prispevki, ki so zadevali odnose med jugoslovansko državo in Rimskokatoliško cerkvijo. Cilj analize je bil ugotoviti, ali so se nihanja v odnosih med Rimskokatoliško cerkvijo in državo odražala tudi v televizijskem segmentu medijskega prostora in, če da, kako so bila ta nihanja vidna. Zanimalo nas je tudi, katerim temam je državna oblast dajala poudarek in kako je za oblikovanje javnega mnenja izkoristila nov in takrat še mlad medijski kanal – televizijo.

⁷⁹ Kvaternik: *Brez časti, svobode in moči*, str. 246–247.

⁸⁰ Prav tam, str. 247.

⁸¹ Tudi prvi prenos polnočnice iz ljubljanske stolnice leta 1988 je potekal prek Radia Ljubljana. Takratni vodja tehnične službe Radia Študent (v nadaljevanju RŠ) Miško Divjak je povedal, da so na Radiu Študent leta 1988 z nadškofom Šuštarjem potekali pogovori o prenosu polnočnice, saj RTV v prenos maše ni privolila. Težava se je pojavila, ker RŠ ni imel tehničnih sredstev za takšne prenose. Dogovarjanje RŠ z nadškofom je prišlo na ušesa RTV-ju, ki je nato sam želel opraviti prvi prenos polnočnice. Radio Ljubljana in RŠ sta sklenila kompromis, in tako je Radio Ljubljana prenašal polnočnico in RŠ (s tehnično opremo Radia Ljubljana) mašo na božični dan istega leta. Urednik prenosa oziroma pobudnik dogovarjanja z nadškofijo na RŠ je bil Leon Magdalenc (ustni vir: Tomaž Gerden).

⁸² Televizijski arhiv hrani zbirke fotografij, filmskih posnetkov, posnetkov na magnetoskopskih trakovih in videokasetah, sočasno hrani tudi besedilno gradivo o televizijskih oddajah oziroma t. i. srajčke oddaj. Srajčke oddaj za gradivo do leta 1990 vsebujejo podatke o oddaji, naslov, podatke o nosilcih, avtorjih in praviloma celotno besedilo prispevkov, razen besedil in izjav, ki so zapisani na zvočnem traku, če je ta ohranjen, in v primeru, da je bil prispevek posnet na kinofilm (Šturm: *Katoliška cerkev v oddajah TV Slovenija 1968–1990*, str. 142).

⁸³ Udovič: *Televizijski arhiv, prva in edina zaposlitev*, str. 236; Šturm: *Katoliška cerkev v oddajah TV Slovenija 1968–1990*, str. 142.

Ob pregledu kartotečnih listkov in pomoči nekaterih že zbranih podatkov,⁸⁴ ki so služili tudi kot dobra referenca pri primerjavi in dopolnjevanju obstoječega in najdenega arhivskega gradiva, smo za obdobje od leta 1958 do leta 1989 našli 67 televizijskih prispevkov, ki se v dobršni meri niso ukvarjali z versko tematiko, temveč predvsem z versko problematiko in odnosom države do Cerkve oziroma obratno. Z ozirom na prispevek Katje Šturm,⁸⁵ ki je v svojem pregledu televizijskega arhivskega gradiva od leta 1968 do leta 1990 navedla še 17 oddaj, v katerih se je vsebina povečini navezovala na umetnostno-zgodovinski vidik cerkvenih objektov in njihovo predstavitev kot del kulturne krajine, so bile torej v času Jugoslavije na slovenskem televizijskem programu letno v povprečju prikazane manj kot tri vsebine, ki so se nanašale na omembo Cerkve ali zgolj slikovni prikaz cerkvenih podob.⁸⁶

Za lažjo analizo smo vsebine, ki so izstopale po pojavnosti, tematsko razdelili v pet skupin:

1. poročanje o tradicionalnem novoletnem sprejemu slovenskih duhovnikov in predstavnikov verskih skupnosti pri predsednikih komisije za verska vprašaja;
2. poročanje o dogajanju, povezanem s Cirilmetodijskim društvom;
3. poročila z zasedanj različnih odborov o odnosu med samoupravno družbo in Katoliško cerkvijo;
4. prispevki o sprejemih slovenskega vrha Rimskokatoliške cerkve s slovenskim političnim vrhom;
5. ostale teme, ki so se pojavljale posamično in bolj sporadično (obletnice, odlikovanja, posvetitve verskih objektov, praznovanje božiča, prispevki o drugih verskih skupnostih).

Čeprav je televizija začela dnevnoinformativni program oddajati že oktobra 1958, prve dnevnoinformativne prispevke o zgornjih temah na televiziji najdemo šele jeseni leta 1962, ko je slovenski TV Obzornik iz tedenskega termina prešel na dnevni četrtturni termin in je dogajanje v Sloveniji dobilo več prostora v informativnih oddajah. Slovenska javnost se je tako informirala iz TV Dnevnika, ki ga je JRT vzporedno še vedno pripravljala iz izbranih prispevkov, ki so jih v Beograd pošiljali televizijski centri jugoslovanskih republik. Prvi prispevek, ki je bil objavljen v TV Obzorniku, 13. septembra 1962,⁸⁷ se je nanašal na slavnostni sprejem ob 500-letnici ustanovitve ljubljanske škofije, ki ga je nadškof dr. Anton Vovk v škofijskem dvorcu priredil za enajst jugoslovanskih škofov in predstavnike ljudske oblasti, med katerimi so bili Boris Kocijančič, Marjan Tepina in Majda Bojc. Prispevek je kratka, štirideset sekund trajajoča novica, ki v zaključku povzame besede nadškofa Vovka, da je »v svojem govoru izrazil željo po nadaljevanju odnosov med Katoliško cerkvijo in ljudsko oblastjo«.

Prispevek, ki je izkazoval tako željo Cerkve po navezavi stikov kot željo oblasti, da je o tem obveščena tudi javnost, je nastal v obdobju ponovnega iskanja dialoga med Rimskokatoliško cerkvijo in Jugoslavijo po prekinitvi diplomatskih stikov leta 1952. Leta 1966 se je končni rezultat truda po zmanjšanju

⁸⁴ Katja Šturm je leta 2010 v reviji *Arhivi* objavila pregledni članek, v katerem je zbrala podatke o pojavljanju Katoliške cerkve v oddajah Televizije Slovenija (oziroma takrat še TV Ljubljana) med letoma 1986–1990 (glej poglavje Literatura).

⁸⁵ Šturm: Katoliška cerkev v oddajah TV Slovenija 1968–1990, str. 149–150.

⁸⁶ Zavedati se moramo, da je ocena približna in da obstaja možnost, da nekatere vsebine z versko tematiko potencialno niso bile ohranjene, najdene ali so v TV Dnevnik prišle iz drugih televizijskih centrov JRT po državi. Vendar glede na nam znane podatke in dejstvo, da je bila dokumentacija na to temo že dvakrat strokovno obdelana, odstopanja tudi ob novih najdbah najbrž ne bi bila velika v primerjavi z zgornjo ugotovitvijo.

⁸⁷ TV Obzornik (v nadaljevanju TVO), 13. 9. 1962, nosilec: KF 1053/5; kot velja za do sedaj znane posnetke Antona Vovka, tudi ta žal ni ohranjen.

rigidnosti odnosov odrazil v podpisu beograjskega protokola med Jugoslavijo in Vatikanom.

Teme o verski problematiki, ki so se pojavljale v šestdesetih in sedemdesetih letih ter na katere je oblast vse do začetka osemdesetih let dajala podudarek, so bile enolične, medtem ko sta bili forma in vsebina novic predvidljivi. Enoličnost je bila posledica majhnega tematskega bazena, v katerem so se pojavljale tiste vsebine, o katerih je bilo v zvezi z religijo dovoljeno oziroma z državnega vidika treba govoriti. Oblast je skozi prispevke zagovarjala in lansirala uradno stališče komunistične partije do religije in še posebej do Cerkve. V primeru poročil s sej Koordinacijskega odbora za urejanje odnosov med Cerkvijo in samoupravno družbo je bilo stališče države lahko izraženo neposredno z besedami in značilnim izrazoslovjem, v primeru poročanj o tradicionalnih novoletnih sprejemih katoliških duhovnikov in predstavnikov verskih skupnosti pri predsedniku komisije za verska vprašanja pa pogosto z diplomatsko dikcijo gostitelja in izborom ter povzemanjem izjav predvsem katoliškega vrha, ki so nakazovale na »hvaležnost« Cerkve do socialističnih oblasti in podporo njihovi politiki proti politizaciji RKC.

Tak primer demonstrira besedilo, brano ob prispevku o tradicionalnem novoletnem sprejemu predstavnikov verskih skupnosti pri predsedniku komisije SR Slovenije za odnose z verskimi skupnostmi Rudiju Čačinoviču leta 1975.⁸⁸ Prispevek izpostavi hvaležnost gostov gostitelju z besedami, da je predsednik komisije »vsem zaželel mnogo uspehov v novem letu, za kar so se nekateri posebej zahvalili«, in nato nadaljuje, da je ljubljanski metropolit dr. Jožef Pogačnik »v svojem govoru posebej omenil, da Rimskokatoliška cerkev in njeni duhovniki odklanjajo politizacijo vere in v tej zvezi dejal, da se strinja z ugotovitvami v Delu in Komunistu pred dnevi objavljenega komentarja, ki povzema že prej znana stališča glede vernih občanov v naši samoupravni družbi«. Prispevek zaključí z besedami, da je »po uvodnem pozdravu med predsednikom in drugimi navzočimi člani republiške komisije za odnose z verskimi skupnostmi ter duhovniki stekel sproščen razgovor o delovanju cerkvenih ustanov v naši samoupravni socialistični stvarnosti«.

1. Poročanje o tradicionalnem novoletnem sprejemu slovenskih duhovnikov in predstavnikov verskih skupnosti pri predsednikih komisije za verska vprašanja

Naloga Komisije za odnose z verskimi skupnostmi pri Izvršnem svetu SR Slovenije je bila tekoče reševanje problemov na temelju usmeritve Koordinacijskega odbora in »minikoordinacije«. Med drugim je komisija skrbela tudi za srečanja predstavnikov verskih skupnosti. V tem oziru je v prvih dveh mesecih novega leta organizirala tudi novoletne sprejme, ki so služili kot prostor za neuradne dogovore oblasti s predstavniki cerkva.⁸⁹

Poročanje o tradicionalnih novoletnih sprejemih predstavnikov verskih skupnosti pri predsedniku komisije za verska vprašanja so, z izjemo leta 1978, potekala redno od leta 1964, ko je bilo objavljena prva tovrstna novica, do leta 1982. Od vključno leta 1983 naprej, ko so začele v ospredje stopati tudi druge teme, povezane z religijo v Sloveniji, poročanja o novoletnih sprejemih ni bilo več, z izjemo zadnjega prispevka, ki je o tem dogodku poročal leta 1987.

Zanimiva je tudi razlika v času, ki so jo v šestdesetih in sedemdesetih letih posvetili prispevkom s to tematiko. V šestdesetih letih so bili namreč prispevki v povprečju dolgi okoli 40", vendar so bili po vsebini bolj faktografski in le posredno ideološki, medtem ko je v sedemdesetih letih ta tematika dobila nekaj

⁸⁸ TV Dnevnik I, 31. 1. 1975, nosilec: KF D 2201/I, 2.

⁸⁹ Repe: Katoliška cerkev in oblast v osemdesetih letih, str. 141.

datnih sekund pojavnosti na zaslonu (v povprečju 1'05") ter s tem tudi nekaj več vsebine in sporočilnosti, s katero je oblast predstavljala svoj odnos do RKC ter njeno umestitev in problematiko znotraj samoupravne socialistične družbe.

Medtem ko so prispevki v šestdesetih letih poudarjali predvsem »dobre odnose« in upanje na dobrovoljno reševanje vprašanj med državo in Cerkvijo, so na srečanjih v sedemdesetih letih predsedniki komisij izražali upe v izboljšanje odnosov med »družbo in vsemi verskimi skupnostmi«,⁹⁰ predvsem na temelju sprva prihajajočega in kasneje že sprejetega *Zakona o pravnem položaju verskih skupnosti* z dne 26. maja 1976. Tako je »tovariš Čačinovič« januarja 1976 na novoletnem sprejemu predstavnikom verskih skupnosti »v novoletni čestitki izrazil prepričanje, da se bodo odnosi med družbo in vsemi verskimi skupnostmi še izboljšali, k čemur bo nedvomno pripomogel tudi zakon o verskih skupnostih.«⁹¹ Naslednje leto je novi predsednik republiške komisije za odnose z verskimi skupnostmi Stane Kolman dejal, »da odnosi med našo socialistično samoupravno družbo in verskimi skupnostmi, ki delujejo v Sloveniji, temeljijo na že dobro znanih in uveljavljenih načel naše politike ter da si uspešno utirajo pot že več kot tri desetletja v svobodni domovini« in da »zakon o pravnem položaju verskih skupnosti v republiki ni samo odsev urejenih odnosov med samoupravno družbo in verskimi skupnostmi, saj z njim in resnično urejenimi odnosi na tem področju izpolnjujemo svojo obveznost tudi so sklepov na helsinški konferenci o evropski varnosti in sodelovanju.«⁹²

Za začetek osemdesetih let je tako kot v praksi tudi v dikciji in poudarkih novinarskih prispevkov še vedno razvidna značilna drža jugoslovanskih oblasti do Cerkve, v kateri skuša država Katoliško cerkev omejiti in pokoriti, medtem ko je v drugi polovici osemdesetih let že mogoče zaznati njeno popuščanje, predvsem puščanje večjega manevrskega prostora za cerkveno delovanje. To nakazuje zadnji prispevek o novoletnem sprejemu verskih skupnosti v času Jugoslavije iz leta 1987, ki se je odvil v Mariboru. Na srečanju je bil namreč podpisan protokol o dokončni ureditvi premoženjsko-pravnih odnosov med družbenopolitično skupnostjo in Rimskokatoliško cerkvijo, in prispevek omenja, da »nemoteno potekajo tudi aktivnosti za graditev novih kulturnih objektov« ter da je »v sklepih fazi gradnja in ureditev knjižnice Teološke fakultete.«⁹³

Oblika in osnovna ideja teh prispevkov se v svojem bistvu ni pretirano spreminjala, čeprav so se glavni poudarki menjavali glede na aktualno dogajanje. V grobem sta prispevek sestavljali:

1. predstavitev dogodka, ki je zajemala kraj dogajanja, omembo gostitelja in udeležencev, ter
2. oceno stanja odnosov med državo in Cerkvijo, bodisi s strani gostitelja bodisi s strani predstavnika Katoliške cerkve, pri čemer so bili praviloma »dobri« oziroma z diplomatskim izrazoslovjem Pavleta Bojca »realistični«.

V prispevkih so pogosto tudi poudarili, da je predsednik komisije voščil novoletne (in ne božične) praznike, čeprav je bil sprejem praviloma pripravljen za predstavnike krščanskih verskih skupnosti.

Za boljšo ilustracijo zgoraj opisanih opažanj navajamo nekaj primerov branega besedila k omenjenim prispevkom iz šestdesetih, sedemdesetih in osemdesetih let, ki jih hranimo v srajčkah dnevnoinformativnih oddaj. Primeri so bili izbrani po načelu dostopnosti gradiva in pripadajočih metapodatkov, saj za nekatera leta, ko je televizija poročala o tem dogodku, posnetki niso obstajali

⁹⁰ TV Dnevnik I (v nadaljevanju TVD), 31. 1. 1975, nosilec: KF D 2201/I, 2.

⁹¹ TVD I, 29. 1. 1976, nosilec: KF D 2527/I, 2.

⁹² TVO, 26. 1. 1977, nosilec: KF D 2950/1.

⁹³ TVO, 10.2.1987, nosilec: KF D 3576/23.

že v sami osnovi in je prispevek pokrivala slika na foto-telopu, torej na prikazovanju fotografije dogodka, ki so jo postavili pred kamero. V primeru, da je bil posnetek za neposredni ogled dostopen v arhivu, smo dopisali tudi kratek opis posnetka, ki je bil podlaga novinarskemu besedilu.

Primer 1:

TVO, 5. 2. 1964, nosilec: KF 1676/1, dolžina 32"

»Včeraj opoldne je v Klubu poslancev v Ljubljani priredil predsednik Komisije za verska vprašanja SRS Boris Kocijančič sprejem za slovenske duhovnike rimokatoliške in evangelistične verske skupnosti. Sprejema so se udeležili vsi štirje ordinariji in senior evangelistične verske skupnosti Leopold Hari in člani GO Ciril-metodijskega društva katoliških duhovnikov. Po pozdravnih besedah predsednika komisije, ki je med drugim poudaril, da so odnosi z verskimi skupnostmi v SRS dobri, se je kot najstarejši predstavnik katoliške cerkve dr. Maksimilijan Držečnik zahvalil IS in organom oblasti za vso dosedanjo pomoč.«

Spremljajoča slika: posnetek udeležencev za skupno mizo, predstavniki Katoliške cerkve in jugoslovanskih oblasti, zatopljeni v medsebojne pogovore.

Primer 2:

TVO II, 13. 1. 1965, nosilec KF 3030/4, dolžina 24"

»Danes opoldne je v Klubu poslancev v Ljubljani priredil predsednik Komisije SRS za verska vprašanja Boris Kocijančič novoletni sprejem za slovenske duhovnike rimskokatoliške in evangelistične verske skupnosti. Sprejema se je udeležilo nad 80 duhovnikov. Za zaključek sprejema so duhovnikom priredili tudi krajši kulturni spored in prikazali tri kratke filme.«

Spremljajoča slika: Boris Kocijančič pri vratih sprejema predstavnike obeh cerkva in se z njimi rokuje, gostje med pogovorom v sprejemnici.

Primer 3:

TVD, 23. 1. 1969, nosilec KF 6281/4, dolžina 45"

»Republiška komisija za verska vprašanja je priredila v Klubu poslancev v Ljubljani tradicionalni sprejem za slovenske duhovnike. Udeležili so se ga predstavniki slovenskih verskih skupnosti, pa tudi cerkvenih redov, šol in CMD. Predsednik komisije Pavle Bojc je v svojem nagovoru med drugim izrekel upanje, da se bodo odnosi med državo in verskimi skupnostmi tudi naprej razvijali v realističnem vzdušju medsebojnega sodelovanja. V imenu predstavnikov verskih skupnosti je prvi odgovoril ljubljanski nadškof dr. Jožef Pogačnik.«

Primer 4:

TVD, 20. 1. 1971, nosilec KF D 678/I, 2, dolžina 1'20"

»Ljubljana: V dvorani IS skupščine socialistične RS je priredil predsednik republiške komisije za verska vprašanja Pavle Bojc tradicionalni novoletni sprejem za slovensko duhovščino. Udeležilo se ga je skoraj sto duhovnikov, med katerimi so bili najvišji predstavniki rimskokatoliške, slovenske evangelistične, srbske pravoslavne, adventistične in baptistične verske skupnosti v Sloveniji. Navzoči so bili tudi podpredsednik IS Slovenije Vinko Hafner, član sveta, dr. Ernest Petrič in člani komisije SRS za verska vprašanja. Predsednik Pavle Bojc je v pozdravnem govoru izrazil vsem najboljšo želje za letošnje leto. Preteklo leto je označil kot uspešno v urejanju vprašanj z verskimi skupnostmi. Omenil je potrebo po reševanju vprašanj z medsebojno dobro voljo in realizmo, kar bo okrepilo nadaljnja pozitivna prizadevanja. Ljubljanski nadškof, dr. Josip Pogačnik se je v imenu vseh verskih skupnosti z območja Slovenije zahvalil za izraženo pozornost in pozitivno ocenil medsebojne odnose.«

Spremljajoča slika: Predsednik verske komisije Pavle Bojc posamično sprejema predstavnike verskih skupnosti, rokovanje, nagovor Pavleta Bojca, prelet kamere po zbranih gostih, ki poslušajo nagovor. Sledi nagovor nadškofa Jožefa Pogačnika, dvorana ploska patru Josipu Edgarju Leopoldu.⁹⁴

⁹⁴ Pater Josip Edgar Leopold je bil vodja kartuzije Pleterje. Zaslužen je bil za pomoč partizanom

Primer 5:

TVD, 26. 1. 1972, nosilec 1062/5, dolžina 1'

»Predsednik republiške komisije za verska vprašanja Pavle Bojc je v prostorih slovenskega izvršnega sveta pripravil novoletni sprejem za slovensko duhovščino. Udeležilo se ga je skoraj 100 duhovnikov, med katerimi so bili tudi najvišji predstavniki osmih verskih skupnosti. V pozdravu je spregovoril o pomenu vsakoletnega srečanja in ob tem omenil ugotovitev, da se je z minulim letom, ko je nehal veljati zvezni zakon o pravnem položaju verskih skupnosti, pravzaprav končalo eno izmed pomembnih obdobjev graditve odnosov med državo in verskimi skupnostmi. Prav v tem obdobju je namreč uspelo postaviti dobro osnovo za nadaljnje medsebojne odnose, saj smo znali skupno reševati vprašanja s precejšnjim občutkom za stvarnost, kar je prav gotov edina pot tudi v prihodnje. Zatem so se predstavniki slovenske duhovščine zahvalili za obisk in izrazili željo po prihodnjem tesnem sodelovanju.«

Primer 6:

TVD I, 9. 1. 1980, nosilec: KFD 4031 / I., dolžina 1'55"

»Ljubljana – Predsednik republiške komisije za odnose z verskimi skupnostmi Stane Kolman je priredil novoletni sprejem za predstavnike verskih skupnosti v Sloveniji. V pozdravnem nagovoru je opozoril na blokovske nevarnosti, ki pretijo svobodoljubnemu in nerazvitemu svetu, na vlogo samoupravne in neuvrščene Jugoslavije kot branilke varnosti in miru ter svobode misli in opredelitve. V tem okviru si družba prizadeva tudi za dobre in urejene odnose v verski skupnosti. Zato je toliko bolj nedoumljivo, da nekateri skušajo negativno vrednotiti težko doseženo stopnjo medsebojnih odnosov. Širša družba se zavzema za nadaljevanje dobrih odnosov, za odpravljanje medsebojnega nezaupanja, in sicer v prid skupnih prizadevanj ter naravnosti Vatikana za trdno in neodvisno Jugoslavijo. V odgovor na novoletno željo je slovenski metropolit, nadškof dr. Anton Pogačnik poudaril, da so bili odnosi v minulem letu povsem zadovoljivi in nedvomno pozitivni, da so bila sporna vprašanja rešena s pogovori in razumevanjem obeh strani, da ni bilo administrativnih, še manj sodnih ukrepov zoper predstavnike cerkve in da se še naprej zavzema za tako human odnos in sožitje. Hkrati je poudaril, kot so izrazili tudi predstavniki drugih cerkva na Slovenskem, da želi Jugoslaviji mir in napredek.«

Primer 7:

TVD, 21. 1. 1982, nosilec: KF D 4760/I, 1, dolžina 55"

»Izvršni svet Slovenije je priredil tradicionalni novoletni sprejem za duhovnike in predstavnike verskih skupnosti. Udeležili so se ga številni visoki predstavniki republike in cerkve. Zbrane je pozdravil predsednik komisije za odnose z verskimi skupnostmi in podpredsednik Izvršnega sveta Dušan Šinigoj. Dejal je, da smo postavili širok ustavni in zakonski okvir za delovanje verskih skupnosti, ki daje vernim občanom vse možnosti za svobodno in enakopravno versko življenje v samoupravni socialistični družbi. Poudaril je tudi, da so v skupnem življenju vernih in nevernih še vedno številne težave in nerešena vprašanja, ki pa jih je moč premostiti le z medsebojnim razumevanjem v okolju, kjer se porajajo, v vsakdanjem življenju in v neposrednih stikih.«

Primer 8:

TVO, 10. 2. 1987, nosilec: KF D 3576/23, dolžina 45"

»Odnosi s predstavniki verskih skupnosti in samoupravno družbo so iz leta v leto boljši«, je dejal na današnjem vsakoletnem sprejemu v Mariboru predsednik komisije Željko Obranič. V Mariboru so podpisali protokol o dokončni ureditvi premoženjsko-pravnih odnosov med družbenopolitično skupnostjo in Rimskokatoliško cerkvijo. Nemoteno potekajo tudi aktivnosti za graditev novih kulturnih

objektov in v sklepni fazi je gradnja in ureditev knjižnice Teološke fakultete. »Raven odnosov v Mariboru« je dejal škof dr. Franc Kramberger »gotovo pomembno vpliva na njihovo urejanje v vsej Sloveniji«.«

2. Poročila z zasedanj Koordinacijskega odbora pri Republiški konferenci SZDL in s srečanj CK ZKS o odnosu med samoupravno družbo in Katoliško cerkvijo

Drugi tematski segment prispevkov predstavljajo poročila in novice o zasedanju in sklepih Koordinacijskega odbora pri Republiški konferenci SZDL oziroma CK Zveze komunistov Slovenije. Ta sklop prispevkov številčno sicer ni največji, vendar je njegova značilnost ta, da je bil govor o tej tematiki pogojen z dogajanjem ob prelomnih točkah v odnosu med državo in RKC.

Tako so bili prispevki s tovrstno vsebino objavljeni v TV Obzorniku z dne 29. marca 1968,⁹⁵ v petem TV Dnevniku z dne 19. aprila 1968,⁹⁶ v TV Dnevniku z dne 4. decembra 1970,⁹⁷ prvem TV Dnevniku z dne 20. septembra 1974,⁹⁸ v prvem TV Dnevniku z dne 11. oktobra 1978⁹⁹ in nazadnje v TV Dnevniku z dne 3. aprila 1981.¹⁰⁰

Deloma vsebina prispevkov in deloma zgodovinski kontekst nastanka nam povesta, kakšen je bil njihov namen v smislu obveščanja javnosti.

Prispevek v TV Obzorniku, z dne 29. marca 1968,¹⁰¹ predstavlja poročilo o zasedanju Predsedstva in Izvršnega odbora Republiške konference SZDL, ki ga je prebral Janez Vipotnik in na katerem so obravnavali nekatere težave razvoja odnosov z RKC. Namen razprave je bil ugotoviti, v kolikšni meri Katoliška cerkev (ne)upoštevata dogovore(-ov) beograjskega protokola, sprejetega leta 1966. Če se ozremo na sočasno zgodovinsko dogajanje, lahko vidimo, da so razprave o tej temi sovpadale tudi s problematiko zakonske regulacije verskega področja. Zakon o pravnem položaju verskih skupnosti, ki je bil leta 1963 usklajen v skladu z novo ustavo in po mnenju Komisije SR Slovenije za verska vprašanja nezadostno učinkovit pri zadrževanju dejavnosti Cerkve, je omejevala tudi leta 1965 črtana določba, zaradi katere so prenehale veljati republiške uredbe za izvrševanje zakona. Iskanje rešitve za neurejen pravni položaj verskih skupnosti v Sloveniji so iskali na posvetu pri predsedniku Odbora Izvršnega sveta SR Slovenije za samoupravljanje in notranjo politiko Jožku Štruklju. Na srečanju so izdali sklep, da se izdela predosnutek republiškega zakona o pravnem položaju verskih skupnosti, ki je bil izdan 11. julija 1968.¹⁰² Vprašanje vse dejavnejše in očitno zakonsko ne dovolj regulirane Cerkve, ki je s svojim pokoncilskih zagonom začela vstopati na področja javnega delovanja, je le mesec kasneje, torej 19. aprila 1968,¹⁰³ spodbudilo tudi CK Zveze komunistov Slovenije, da je na temo vloge religije in cerkve v naši družbi organiziral okroglo mizo, saj so bile *»dosedanje razprave o tem vprašanju bolj interne«*. Okrogle mize so se udeležili predstavniki ZK Slovenije, Hrvaške, Bosne in Hercegovine ter sodelavci lista Komunist. Rezultat zasedanja je bil sklep za *»opredelitev aktivne vloge ZK in drugih naprednih sil do teženj cerkve ter uskladitev stališč, ki so bila doslej nekoliko neenotna zaradi različnih pogojev po posameznih republikah«*.

⁹⁵ TVO, 29. 3. 1968, nosilec: KF 5506/1.

⁹⁶ TVD 5, 19. 4. 1968, nosilec: KF 5568/4.

⁹⁷ TVD, 4. 12. 1970, nosilec: KF D 629/I, 3.

⁹⁸ TVD 1, 20. 9. 1974, nosilec: KF D 2067/I, 3.

⁹⁹ TVD 1, 11. 10. 1978, nosilec: KF D 3576/I, 4.

¹⁰⁰ TVD, 3. 4. 1981, nosilec: KF D 4478/I, 1.

¹⁰¹ TVO, 29. 3. 1968, nosilec: KF 5506/1.

¹⁰² Pacek: Lex specialis, str. 109.

¹⁰³ TVD 5, 19. 4. 1968, nosilec: KF 5568/4.

Naslednji prispevek je 4. decembra 1970 pokrival prvo zasedanje Koordinacijskega odbora za urejanje odnosov med cerkvijo in samoupravno družbo pri Republiški konferenci SZDL po njegovi ustanovitvi oktobra 1970. Predsedoval mu je Janez Vipotnik. Na seji so »določili bistvene naloge, ki izhajajo iz dokumenta »SZDL Danes« in ki imajo temelje na politiki pridobivanja vseh ljudi in sicer ne glede na svetovno nazorsko pripadnost, za konkretno samoupravno socialistično graditev družbe na medsebojnem spoštovanju in strpnosti«. Prispevek tudi poudarja, da so med posvetom »še poročali o sestankih z duhovščino, ki jih je socialistična zveza pripravila v osmih središčih Slovenije«, pri čemer je šlo za »obojestransko obveščanje o nalogah ter o načelnih vprašanjih, ki jih bodo v nadaljnjem programu v občinah in krajevnih skupnostih še dlje obravnavali«. ¹⁰⁴ V odborih na krajevni, občinski in mestni ravni so namreč lahko sodelovali tudi duhovniki, seveda odvisno od lokalnih razmer ter stališča posameznih škofov na eni in političnih organov na drugi strani. ¹⁰⁵

Ob pregledovanju prispevkov iz sedemdesetih let je mogoče zaznati, da sta v jugoslovanski politiki pred 26. majem 1976, ko je bil potrjen Zakon o položaju verskih skupnosti, vladala pričakovanje in velika pripravljenost na njegovo sprejetje, medtem ko je po tem datumu zakon služil kot glavna referenčna točka za pogovore s Katoliško cerkvijo.

Tako novinarsko poročilo v TV Dnevniku z dne 20. septembra 1974 ¹⁰⁶ govori o zasedanju Koordinacijskega odbora za odnose med samoupravno družbo, na katerem niso le sprejeli sklepa, »po katerem bodo tovrstne koordinacijske odbore ustanovili v občinah in krajevnih skupnostih«, temveč tudi, »naj se tudi v teh okoljih začne pospešena razprava o predloženem zakonu o verskih skupnostih«. V naslednji povedi je prispevek poudaril tudi, da je bila razprava »odprta, razgibana in tehtna in je izzvenela v soglasju, da se mora tudi pošten vernik – kot sleherni drugi državljan – z enako odločnostjo postaviti po robu enemu izmed zakletih sovražnikov slovenskega delavskega razreda – klerikalizmu«. Novinarsko besedilo nadaljuje, da mu »to dolžnost in pravico nalaga naša nova ustava, o kateri vemo, da z globljo pieteto in doslednostjo kot katerakoli druga ustava na svetu spoštuje verska čustva vseh ver in verskih skupnosti«. Poročilo kritiko klerikalizma podkrepi tudi z omembo udeležbe članov Slovenskega duhovniškega društva na tem sestanku, ki so govorili »v naprednem pokoncilskem duhu«, saj je bilo »iz njihovih besed čutiti hotenje, da se morajo tudi sami boriti proti klerikalizmu, ki ga še negujejo nekateri krogi v slovenski cerkveni strukturi. Hkrati so izpričali voljo sodelovati pri prizadevanjih vse naše družbe za samoupravni razvoj.«

O prihajajočem »novem republiškem zakonu o pravnem položaju verskih skupnosti, ki bo bolj natančno opredeljeval, kaj so verske dejavnosti, kakršne so dovoljene z ustavo« je bilo govora tudi na sprejemu slovenskih škofov 17. marca 1975, ¹⁰⁷ ki ga je pripravil predsednik republiškega IS Andrej Marinc. Televizijsko poročilo je gledalcem sporočilo tudi, »da so bili temelji položaja verujočih in verskih skupnosti pri nas že uspešno preizkušeni in da omogočajo zadovoljivo urejanje vseh tovrstnih zadev«.

Upe v prihajajoči zakon je leto kasneje na novoletnem sprejemu 29. januarja 1976 ¹⁰⁸ polagal tudi podpredsednik republiškega IS in predsednik Komisije za odnose z verskimi skupnostmi Rudi Čačinovič, medtem ko je Stane Kolman, na tradicionalnem januarskem srečanju s predstavniki religij 26. januarja 1977, takrat že sprejeti zakon označil kot »odsev urejenih odnosov med samoupravno družbo in verskimi skupnostmi«.

¹⁰⁴ TVD, 4. 12. 1970, nosilec: KF D 629/I, 3.

¹⁰⁵ Repe: Katoliška cerkev in oblast v osemdesetih letih, str. 140.

¹⁰⁶ TVD 1, 20. 9. 1974, nosilec: KF D 2067/I, 3.

¹⁰⁷ TVD 1, 17. 3. 1975, nosilec: KF D 2246/I, 4.

¹⁰⁸ TVD I, 29. 1. 1976, nosilec: KF D 2527/I, 2.

Zakon o pravnem položaju verskih skupnosti je kot glavna referenčna točka in predmet razprav za umestitev religije, predvsem RKC, v družbo v televizijskih prispevkih služil še vsaj do konca sedemdesetih let. Tako so tudi na skupni seji treh odborov slovenske skupščine, o kateri je poročal TV Dnevnik 11. oktobra 1978,¹⁰⁹ »ugodno ocenili uresničevanje zakona o pravnem položaju verskih skupnosti v republiki«. Da je novi zakon izpolnil pričakovanja, je prispevek sporočil s tem, da so »našo načelno politiko, ki ima svojo zgodovinsko podlago še v dokumentih slovenske partije in OF, ugodno sprejeli tudi predstavniki verskih skupnosti pri nas doma«, kar se je posledično odrazilo v tem, da »v zadnjem obdobju v Sloveniji ni bilo potrebno uporabljati administrativnih sredstev zaradi kaznivega zlorabljanja vere in cerkve v politične namene«. Prispevek se zaključí s predstavitvijo odziva slovenskega katoliškega izseljenstva na razmere v državi in republiki, pri čemer besedilo pravi: »Kljub temu pa smo bili tudi v tem obdobju priča klevetam ter sovražnim napadom na Slovenijo in Jugoslavijo glede domnevnega kršenja verskih svoboščin v listih slovenske duhovniške emigracije.«

Zadnje tovrstno poročilo s seje Koordinacijskega odbora pri Socialistični zvezi Slovenije je bilo objavljeno v TV Dnevniku dne 3. aprila 1981,¹¹⁰ pri čemer je odbor obravnaval že znane in prevladujoče teme, ki so se nanašale na odnose s Katoliško cerkvijo. V luči kadrovske menjave na vrhu slovenske Katoliške cerkve, ki ga je zasedel dr. Alojzij Šuštar, je odbor ocenil, da so se »odnosi med samoupravno socialistično družno in verskimi skupnostmi v zadnjem letu navzlic nekaterim motečim pojavom razvijali zelo dobro«. Obravnaval je tudi »delovanje duhovščine med našimi ljudmi na tujem« in vprašanje o gradnji cerkvenih objektov. Slednje je bilo tudi ena izmed temeljnih točk oziroma zahtev s seznama, ki ga je Šuštar oblikoval po nastopu nadškofovske službe z namenom, da bi tovrstna nerešena vprašanja Cerkev in država reševali skupaj, in ga na prvem sestanku po posvetitvi v nadškofa tudi predstavil Mitji Ribičiču.¹¹¹

3. Cirilmetodijsko oziroma Slovensko duhovniško društvo

Cirilmetodijsko društvo, ki se je leta 1970 preimenovalo v Slovensko duhovniško društvo, je bilo v okviru dnevnoinformativnih prispevkov slovenske televizije edina katoliška organizacija, o kateri je vladalo oziroma bilo izraženo izrazito pozitivno mnenje. To seveda ni bilo presenetljivo, saj je bilo duhovniško društvo ustanovljeno s podporo vlade in z namenom, da razcepi notranjo koherentnost katoliške institucije in hkrati služi kot primer dobre prakse samoupravni socialistični družbi naklonjenega katolištva. V zasledovanju tega cilja je bilo kot tako stanovsko društvo tudi prikazano v medijih ter, v primerjavi s poročanjem o dejavnostih slovenske Katoliške cerkve, tudi relativno dobro pokrito. Dokumenti Arhiva Jugoslavije kažejo, da so oblasti delo duhovniških društev predstavljale izrecno pozitivno,¹¹² kar se je posledično odražalo tudi v medijskem pokrivanju vsebin, povezanih s Cirilmetodijskim društvom.

Prve kratke vesti o društvu in njegovem delovanju so bile na sporedu v skupnem beograjskem TV Dnevniku,¹¹³ ki je bil sestavljen iz izbora prispevkov, poslanih iz republiških televizijskih centrov v Beograd, kar kaže tudi na širšo propagandno vrednost tovrstne tematike in na pomen, ki ga je imelo društvo

¹⁰⁹ TVD 1, 11. 10. 1978, nosilec: KF D 3576/I, 4.

¹¹⁰ TVD, 3. 4. 1981, nosilec: KFD 4478/I, 1.

¹¹¹ Repe: Katoliška cerkev in oblast v osemdesetih letih, str. 141.

¹¹² Piškurić: Katoliška cerkev v dokumentih Arhiva Jugoslavije, str. 628.

¹¹³ Prvi prispevki se večinoma (z izjemo TV Obzornika) pojavljajo v TV Dnevniku, ki so ga pripravljali v Beogradu, in sicer v oddajah: TVD – Beograd, marec 1964, nosilec: KF 1714/II, 1; TVD – Beograd, september 1965, nosilec: KF 344/II, 3; TVO 1, 22. 9. 1965, nosilec: 3433/I, 2; TVD – Beograd, december 1965, nosilec: KF 3597/14.

kot vzvod pri oblikovanju odnosov države s Cerkvijo. Prispevki so poročali o občnih zborih društva, obletnicah delovanja,¹¹⁴ osebnih jubilejih vidnih članov, kot sta bila npr. biserna maša dr. Leopolda Edgarja¹¹⁵ in srečanje z abrahamom predsednika Slovenskega duhovniškega društva Romana Kavčiča v Novem mestu leta 1980,¹¹⁶ a tudi o podeljevanjih odlikovanj društvu in njegovim vodilnim osebnostim.¹¹⁷

Člani Cirilmetodijskega društva so kot dejavni člen socialistične družbe sodelovali tudi pri zasedanjih Koordinacijskega odbora za urejanje odnosov med samoupravno družbo in verskimi skupnostmi pri RK SZDL, bili so vabljeni na tradicionalne novoletne sprejeme pri predsednikih Komisije za verska vprašanja, pri poročanju o dejavnostih društva novinarski prispevki poudarjajo predvsem njegovo državotvornost, podporo boju proti klerikalizmu¹¹⁸ ter podporo članov društva in dejavnost v narodnoosvobodilnem boju.¹¹⁹ Društvo je bilo torej predstavljeno kot antipod novim družbenim razmeram neprilagojeni Katoliški cerkvi.

Zadnji objavljeni prispevek v tej kategoriji je obravnaval praznovanje 40. obletnice ustanovitve Slovenskega duhovniškega društva. Predvajan je bil

¹¹⁴ Dvajseta obletnica CMD, ohranjena v oddaji TVD, 15. 10. 1969, nosilec KF D 204/3, trideseta obletnica delovanja v TVD 1. 17. 9. 1979, nosilec: KF D 3917/I, 4, 5 in v TVD 2, 19. 11. 1979, nosilec: KFD 3980/II, 1, štiridesetletnica v TVD 2, 20. 9. 1989, nosilec: VKA D 237/17.

¹¹⁵ Glasilo *Nova pot* piše, da so na pokrajinski seji CMD za Dolenjsko konec oktobra sprejeli sklep, da naj bi dr. prior Leopold Edgar svojo biserno mašo opravil v Pletterjah 17. novembra 1965, isti dan, kot naj bi tam potekala proslava ob dnevu republike. Po maši je sledila proslava v počastitev priorja. Prispevek v reviji omenja, da naj bi »vso proslavo 19. novembra oddajala tudi ljubljanska RTV« (Biseromašniku dr. Leopoldu Edgarju p. Josipu – Lavovu, str. 578–579). V TV-arhivu sicer hranimo kartotečni listek, ki posreduje podatke nosilcu in skop opis posnetka, ki se sklada z omenjenim dogodkom, vendar je novica datirana v december 1965. Žal nista ohranjena niti srajčka oddaje niti film, za katerega je verjetno, da je bil za potrebe jugoslovanskega TV Dnevnika odpeljan v Beograd, zato vsebine ni mogoče preveriti. Morda je bil prav to tudi vzrok za pozno objavo novice.

¹¹⁶ TVO, 7. 2. 1980, nosilec: KF D 4060/1.

¹¹⁷ TV Dnevnik je 21. 12. 1970 (nosilec: KF D 646/4) je poročal, da je Sergej Kraigher izročil odlikovanja duhovnikom, članom Cirilmetodijskega društva, dr. Stanku Cajnkarju, dr. Marku Miklavčiču, dr. Alojziju Ojstercu in Antonu Raušlu. Društvo je odlikoval tudi predsednik Josip Broz – Tito, o čemer so poročali v TVD 1, 5. 12. 1979, nosilec: KF D 3996/I, 1.

¹¹⁸ TVD 1, 20. 9. 1974, nosilec: KF D 2067/I, 3.

¹¹⁹ TV Dnevnik je dne 3. aprila 1981 poročal o ugotovitvah Koordinacijskega odbora pri socialistični zvezi Slovenije, kjer v zaključku prispevka poroča, da so »predstavniki Duhovniškega društva sporočili, da bodo v okviru 40-letnice osvobodilne fronte pripravili referat o pozitivnem prispevku duhovnikov med narodnoosvobodilnim bojem« (TVD, 3. 4. 1981, nosilec: KFD 4478/I, 1). Šestnajst let prej, 22. septembra 1965, je bil v beograjskem TV Dnevniku, nato še v slovenskem TV Obzorniku, objavljen prispevek o 7. občnem zboru Cirilmetodijskega društva, ki je bil naslovljen *Dvajset let v svobodi* (TVD – Bgd., september 1965, nosilec: KF 3441/II, 3; TVO 1, 22. 9. 1965, nosilec: KF 3433/I, 2). Ker niti ton (perfo trak) niti srajčki oddaj nista ohranjena, smo se o vsebini nemega televizijskega prispevka poučili iz glasila *Nova pot*, v katerem so obsežno poročali o dogodku. Nemi televizijski prispevek je prikazoval občni zbor CMD, ki je bil v znamenju 20-letnice »naše velike skupne zmage nad sovražniki, ki so nas zapisali smrti, pa so dočakali samo svoj konec«, kot je v govoru ob začetku zasedanja zbora izjavil Stanko Cajnkar. Referat o drugi svetovni vojni, njenih ideološko-družbenih vidikih ter o vlogi religije, vere in katolištva ter predvsem o situaciji, v kateri so se med in po vojni znašli duhovniki, je Cajnkar zaključil s pogledi na zgodovinsko vrednost ter družbeni namen in pomen duhovniškega društva. Tako je zapisal: »Prepričan sem, da smo opravili veliko delo. Morda pride čas, ko bodo vsi naši duhovniki in verniki spoznali, da smo bili in smo še nekakšni eksperti za ustvarjanje prijateljstva med ljudmi, ki niso istega svetovnega nazora, pa bi si vseeno hoteli biti dobri. Danes se to delo vrši okrog Cirilmetodijskega društva in v njem samem. Ne samo v njem, temveč tudi ob njem. V varstvo društva smo rešili velike ideje slovenske katoliške preteklosti. To je danes naša univerza za študij sodobnih nalog. Napačno je trditi, da je društvo organizacija, v kateri zaradi nekkih koristi moramo biti. V resnici je to naš dušnopastirski seminar, naš dom, na katerega smo ponosni, zatočišče vseh, ki z dobrim namenom vstopijo. Nepristranski zgodovinar prihodnjih časov se bo nezaupanju, ki smo ga bili deležni in ki tudi še danes ni povsem ponehalo, bolj čudil kakor našemu delu in našim uspehom« (Cajnkar: *Dvajset let v svobodi*, str. 462).

v sklopu TV Dnevnika dne 20. septembra 1989. Prikazovanje delovanja in dejavnosti duhovniškega stanovskega društva v dnevnoinformativnih oddajah se je končalo v drugi polovici osemdesetih let, ko se poročanje o Katoliški cerkvi ni več osredinjalo zgolj na državno-cerkvene odnose. Novinarski prispevki so namreč začeli poročati o temah, bolj neposredno povezanih z religijo, kot so bile obletnice in posvetitve cerkvenih objektov.

4. Ostale teme, povezane z Rimskokatoliško cerkvijo in verskimi skupnostmi

V to kategorijo smo uvrstili prispevke, ki so tematsko povezani s Katoliško cerkvijo, vendar ne spadajo v prej omenjene kategorije (tradicionalni in občasni sprejemi pri državnih oblasteh, problematika religije in Cerkve, ki so jo obravnavali Komisija za verska vprašanja ali Koordinacijski odbor, Cirilmetodij-sko društvo), saj Katoliško cerkev in njeno dejavnost prikazujejo kot del družbenega vsakdanjika, v nekaterih točkah njeno vlogo v zgodovini celo pozitivno vrednotijo.

Tovrstni prispevki se do konca sedemdesetih let praktično niso pojavljali, medtem ko so od osemdesetih let naprej začeli prevladovati. Prvi tak prispevek je bil iz leta 1978, ko je televizija v prvem TV Dnevniku z dne 8. oktobra 1978¹²⁰ iz Maribora poročala o praznovanju 750-letnice mariborske škofije in priložnostnem prenosu posmrtnih ostankov Antona Martina Slomška iz frančiškanske cerkve v Stolnico. Prispevek je poročal, da je *»k visokemu jubileju te verske ustanove poleg drugih predstavnikov družbenopolitičnega življenja občine in regije čestital tudi predsednik Republiške konference socialistične zveze Mitja Ribičič«,* ki je med drugim poudaril, *»da gre za versko ustanovo, ki je bila stoletja branik slovenstva na najbolj ogroženem delu naše ožje domovine«.* Dodal je, da je bilo to *»še posebej čutiti v času narodnoosvobodilne borbe, ko je bilo tudi slovensko duhovništvo skupno z drugimi izobraženci enako izpostavljeno nenehnemu preganjanju«.*

Tudi sicer so bile slovenske oblasti, ki so si prek duhovniškega društva in posameznikov prizadevale z notranjo diferenciacijo v cerkvi ustvariti skupino duhovnikov, naklonjenih samoupravni socialistični družbi, v dobrih odnosih z mariborsko škofijo. Eden izmed teh posameznikov je bil mariborski pomožni škof dr. Vekoslav Grmič, dejaven v RK SZDL ter privrženec zблиževanja katoliške in marksistične miselnosti. Politični vrh zato ni bil popolnoma zadovoljen, ko je Vatikan na mesto mariborskega škofa imenoval dr. Franceta Krambergerja, čeprav je oblast po drugi strani neimenovanje Grmiča sprejela kot realistično. Slednji je bil namreč zelo izpostavljen, medtem ko bi bilo lahko njegovo imenovanje razumljeno kot podrejanje Cerkve slovenskim oblastem. Kramberger je zato predstavljal kompromis, slovenski politični vrh je njegovo imenovanje videl kot sprejemljivo in znamenje naklonjenosti Vatikana, hkrati si je to tolmačil kot zavedanje Svetega sedeža o relativno ugodnih razmerah za Katoliško cerkev v Jugoslaviji in Sloveniji, saj so v drugih državah vzhodnega bloka oblasti dosegale imenovanja sebi všečnih ljudi na različne načine.¹²¹ Leto 1980 je bilo nasploh pestro z vidika dogajanja v vodilnih strukturah slovenske Katoliške cerkve. V marcu je namreč umrl ljubljanski nadškof dr. Jožef Pogačnik, manj kot mesec dni kasneje je bil za ljubljanskega nadškofa 13. aprila 1980 posvečen dr. Alojzij Šuštar, medtem ko je bil decembra v Mariboru posvečen Franc Kramberger. Menjave in odlikovanja cerkvenega vrha, ki je kazal željo po dialogu z oblastmi, so bili zabeleženi tudi v informativnih oddajah.

¹²⁰ TVD 1, 8. 10. 1978, nosilec: KF D 3573/2.

¹²¹ Repe: Katoliška cerkev in oblast v osemdesetih letih, str. 137–138.

Tako je televizijski Dnevnik 21. decembra 1980¹²² v faktografskem slogu poročal o imenovanju Franca Krambergerja za mariborskega škofa, v katerem je omenil, da je bil »glavni posvečevalec papeški pronuncij v Jugoslaviji Michele Cechini« in da sta sodelovala še »ljubljski nadškof dr. Alojzij Šuštar in graški škof dr. Johan Veber¹²³«. Svečanosti so se udeležili tudi predstavniki slovenskega družbeno-političnega življenja, na čelu z Dušanom Šinigojem, predstavnikom Komisije SR Slovenije za odnose z verskimi skupnostmi. Dva dneva prej, 19. decembra 1980,¹²⁴ so v TV Dnevniku poročali še o enem svečanem dogodku, in sicer o odlikovanju pokojnega ljubljanskega nadškofa in prvega slovenskega metropolita dr. Jožeta Pogačnika z redom republike – zlatim vencem. Kot so poročali v novici, je bilo to »priznanje za njegovo prizadevanje in zasluge pri urejanju odnosov med samoupravno socialistično družbo in Rimskokatoliško cerkvijo«. Dogodek se je odvil v vili Podrožnik, kjer je svojcem priznanje izročil podpredsednik Slovenskega izvršnega sveta in predsednik Komisije za odnose z verskimi skupnostmi Dušan Šinigoj. Kot so poročali v Dnevniku, se je »za odlikovanje zahvalil ljubljanski nadškof in metropolit dr. Alojzij Šuštar, ki je med drugim poudaril, da bodo začeto delo dr. Pogačnika nadaljevali in si prizadevali za sožitje socialistične družbe in Cerkve ter za uspešen medsebojni dialog«.

O zadevah Katoliške cerkve v Sloveniji se glede na arhivske vire ni več poročalo do leta 1984, ko sta bila v TV Obzorniku objavljena dva prispevka. Prvi prispevek je govoril o obnovi stare gotske cerkve sv. Trojice kartuzijanskega samostana Pleterje,¹²⁵ ki je bil v prispevkih večkrat omenjen predvsem zaradi nekdanjega podpornika NOB, žrtve nacističnega sistema in člana Cirilmetodijskega društva dr. Leopolda Edgarja. Drugi prispevek je obravnaval problematiko zaščitene baročne kapele v Boštanju, ki je bila potrebna obnove.¹²⁶

Šele leta 1981 je bilo v poročilih govora tudi o muslimanski problematiki v Sloveniji, in sicer je prispevek v TV Dnevniku 27. junija 1981¹²⁷ poročal o tem, da je islamska verska skupnost v Ljubljani dobila svoj objekt, pri čemer je šlo »za starejšo hišo, ki jo je kupila verska skupnost in preuredila tako, da bodo lahko muslimani v njej opravljali svoje obrede«. Pri tem je bilo izpostavljeno tudi, da so na otvoritvi, »ki se je udeležil vrhovni poglavar islama v Jugoslaviji, predstavniki mesta, Socialistične zveze ter drugih verskih skupnosti« poudarili, da je »masdžid samo začasna rešitev, saj stavba še zdaleč ne zadošča potrebam« in naj bi »dokončno ta vprašanja rešila džamija, ob kateri pa se je, kot vemo, zataknilo glede lokacije«.

Zakaj je bilo v medijih, a tudi v okviru zasedanj političnega vrha, v primerjavi z rimskokatoliško tematiko tako malo govora o drugih verskih skupnostih ter zakaj so imele jugoslovanske in slovenske oblasti najbolj zapletene odnose z Rimskokatoliško cerkvijo, je obrazložil Zdenko Roter, ki je zapisal, da »na državno politiko vpliva tudi tip religije«. Pri tem izpostavi »posebnosti katoliške religije«, ki je organizirana v cerkev in katere problematičnost je izražena v tem, da »Katoliška cerkev ni le cerkev univerzalne religije kot takšna, marveč da je tako v organizaciji kot v usmeritvi nadsocijalna«, »njeno vrhovno vodstvo pa je tudi subjekt mednarodnega prava«. To Katoliško cerkev po Roterjevem mnenju »bistveno ločuje od vseh ostalih cerkva in ji daje posebno naravo«, zaradi česar se lahko pričakujejo »tudi vse zapletene posebnosti interakcije med državo in Katoliško cerkvijo«.¹²⁸

¹²² TVD, 21. 12. 1980, nosilec: KF D 4378/3.

¹²³ Napačen zapis v srajčki oddaji, pravilni zapis imena je Johann Weber.

¹²⁴ TVD, 19. 12. 1980, nosilec: KF D 4376/I, 4.

¹²⁵ TVO, 17. 5. 1984, nosilec: KF D 5131/19.

¹²⁶ TVO, 30. 5. 1984, nosilec: KF D 5136/14.

¹²⁷ TVD, 27. 6. 1981, nosilec: KF D 4562/I, 1.

¹²⁸ Roter: *Katoliška cerkev in država v Jugoslaviji 1945–1973*, str. 184, 193.

Podobno videnje odnosa do RKC je mogoče razbrati tudi iz obrazložitve, ki jo je predsednik zvezne vlade in notranji minister Aleksandar Ranković podal k Zakonu o pravnem položaju verskih skupnosti 23. maja 1953. Dejal je, da se Katoliška cerkev v nasprotju s pravoslavno in islamsko versko skupnostjo ni bila pripravljena sporazumeti z oblastjo, medtem ko je poglobitnega krivca za njeno nepopustljivost videl v Vatikanu, ki mu je bilo po njegovem mnenju kaj malo mar za dejanske interese Cerkve in vernikov v Jugoslaviji.¹²⁹

Stališče najvišjih državnih organov je bilo, da so verske skupnosti, kljub nekaterim upornim posameznikom, v spremenjenih pogojih nove družbene ureditve »sprevidete«, da morajo z državo vzdrževati normalne odnose, če želijo razvijati svoje delovanje. Priporočilo Zveznega izvršnega sveta predsednikom republiških izvršnih svetov, ki ga je podpisal Ranković, opisuje odnose s pravoslavno, islamsko, starokatoliško in judovsko versko skupnostjo ter z večino protestantskih verskih skupnosti kot večinoma normalne, vendar so tudi v teh verskih skupnostih z državo obstajale napetosti in odprta vprašanja.¹³⁰

Drugo polovico osemdesetih let sta zaznamovala dva tipa prispevkov, ki nista neposredno obravnavala problematike oziroma vprašanj vere in Cerkve, kot so ju izpostavljali prispevki iz šestdesetih in sedemdesetih let, vendar sta s svojim obstojem nakazovala na pomembne spremembe v družbi: prvi tip so bile božične poslanice in drugi prispevki, ki so se osredinjali na dogajanje okoli verskih objektov, npr. obletnice in posvetitve cerkva in kapel.

Za prodor Katoliške cerkve v javnost in v državne medije je bilo psihološko najpomembnejše praznovanje božica, pri čemer je bila tema izbrana premišljeno. Cerkev je namreč glede tega vprašanja lahko računala na podporo javnega mnenja, medtem ko so oblasti praznovanje božiča opravičile s tem, da je to tudi družinski in ljudski ter ne zgolj cerkveni praznik. Božič je tako Cerkvi omogočil, da je vstopila v »najbolj posvečeno trdnjavo oblasti«, torej televizijo.¹³¹

Zvezni sekretariat za informacije je po prvi objavi božičnega voščila, ki ga je 24. decembra 1986 na radiu prebral dr. Alojzij Šuštar, opravil analizo odzivov na božično poslanico.¹³² Ugotovil je, da so bili slednji večinoma pozitivni in da je bila s tem presežena dolgoletna dilema, ali je praznovanje božiča sprejeto kot *res publica*, a tudi, da pozitiven odnos do verskega praznika nakazuje na izboljšanje odnosov med samoupravno skupnostjo in cerkvami. Glede odnosa do božiča je bila Slovenija poseben primer, saj so bili odzivi glede možnosti, da bi božič postal praznik, po Jugoslaviji večinoma negativni. Ponekod so celo komentirali, da je to odraz slovenske upornosti, tako kot v primeru kritike štafete mladosti ali civilnega služenja vojaškega roka.¹³³

Pozitivni odzivi javnosti so torej omogočili, da je ljubljanski nadškof in metropolit božično poslanico že leto kasneje, torej 24. decembra 1987, prebral tudi na televiziji.¹³⁴ Leta 1988 se je nadškofovemu voščilu, ki ga je posredoval na sveti večer,¹³⁵ dan prej v TV Dnevniku, 23. decembra 1988,¹³⁶ pridružil tudi predsednik Socialistične zveze delovnega ljudstva Slovenije Jože Smole.¹³⁷

¹²⁹ Režek: Vprašanje svobode vere je vprašanje osvoboditve cerkve od Vatikana, str. 388.

¹³⁰ Piškurić: Katoliška cerkev v dokumentih Arhiva Jugoslavije, str. 631.

¹³¹ Repe: Katoliška cerkev in oblast v osemdesetih letih, str. 143.

¹³² Verski tednik Družina je 4. januarja 1987 na 13. strani poročal o prvem božičnem voščilu slovenskega nadškofa na valovih slovenskega radia, ki ga je nadškof dr. Alojzij Šuštar prebral med radijskim dnevnikom. Pri tem je omenjeni tednik objavil tudi celoten govor nadškofa Šuštarja (*Na prijaznih božičnih valovih*, str. 13).

¹³³ Repe: Katoliška cerkev in oblast v osemdesetih letih, str. 140.

¹³⁴ TVD 1, 24. 12. 1987, nosilec: VKA D 103/1.

¹³⁵ TVD 1, 24. 12. 1988, nosilec: VKA D 178/24.

¹³⁶ TVD 1, 23. 12. 1988, nosilec: VKA D 178/3.

¹³⁷ Tednik Družina je 4. januarja 1987 na 13. strani, poleg prvega božičnega voščila na valovih slovenskega radia, ki ga je prebral nadškof Šuštar, objavil tudi podatek, da je v osrednjem televizijskem dnevniku 23. decembra 1986 svoje praznično voščilo prebral tudi predsednik

Drugi segment prispevkov se, kot smo omenili, nanaša na obletnice, posvetitve in blagoslove verskih, pa tudi neverških objektov. Tako se je avgusta 1988 v prispevkih TV Dnevnika poročalo o posvetitvi kapele na Veliki planini,¹³⁸ maja 1989 o Slomškovem triletju v Mariboru in otvoritvi orglarske delavnice v Hočah, ki jo je blagoslovil mariborski škof dr. Franc Kramberger,¹³⁹ v istem mesecu je televizija kratko in jedrnato poročala o proglastitvi cerkve na Brezjah za baziliko, pri čemer je mašo daroval dr. Alojzij Šuštar,¹⁴⁰ dva meseca kasneje, julija 1989 je drugi TV Dnevnik objavil prispevek o 600-letnici cerkvice na Koreni nad Horjulom, v katerem je bil objavljen tudi nagovor Matjaža Kmecla.¹⁴¹

Skupna značilnost tovrstnih prispevkov je, da niso tipizirani zgolj z oziranjem na dogajanje okoli osrednjega predmeta, ki je v našem primeru verski objekt (cerkev, kapelica, samostan), temveč tudi glede na vsebino in način, kako je novinar v posameznem prispevku pristopil do obravnave dogodka in na katere vidike je dal poudarek. To pomeni, da so bili televizijski prispevki na podobno temo narejeni na podoben način, pri čemer se pri izbiri teme prispevka zaznava na eni strani odprtost televizijskega medija za drugačne verske vsebine, pri načinu poročanja pa dikcija in izbor poudarkov ter besednjaka še močno spominja na razne potopisne in kulturne oddaje iz šestdesetih let, v katerih so verske objekte skoraj praviloma obravnavali v kontekstu snovne kulturne dediščine in njihovega umetnostno-zgodovinskega pomena ter jih v ta namen opisovali z izrazito strokovno terminologijo tega znanstvenega področja.¹⁴²

Prispevki iz osemdesetih let tako v primerjavi z oddajami v šestdesetih letih kažejo več verskega dogajanja, prikazani so cerkveni dostojanstveniki, ki darujejo maše in blagoslovljajo objekte, na sliki so vidni tudi verniki, vendar se besedilo, ki spremlja sliko, še vedno večinoma osredotoča na umetnostno-zgodovinski opis objektov ter njihov pomen za slovensko in evropsko umetnost. V primerjavi s trendi sestavljanja prispevkov v današnjem času, ko ob verskih praznikih novinarji pogosto anketirajo tudi vernike in jih sprašujejo o njihovih občutjih, in hkrati prispevki pogosto vsebujejo tudi citate visokih cerkvenih dostojanstvenikov, še posebej, ko izražajo svoja stališča, povezana z dogajanjem v družbi in politiki, so bili prispevki v osemdesetih letih v tem pogledu jasno omejeni. Besedo so v prispevkih namreč dobili predvsem predstavniki iz vrst družbeno-političnega življenja.

V tem oziru je še posebej zanimiva primerjava dnevnoinformativnih vsebin, pri katerih je poleg končnega prispevka ohranjena tudi delovna različica posnetega gradiva, zaradi česar lahko primerjamo in analiziramo, kateri vizualni in vsebinski elementi so bili v prispevku uporabljeni in kateri zavrženi. V okviru izbranega arhivskega gradiva smo zasledili dva tovrstna primera: prispevek o posvetitvi kapele na Veliki planini z dne 7. avgusta 1988¹⁴³ in prispevek o 600-letnici cerkvice na Koreni nad Horjulom, ki je bil predvajan 16. julija 1989.¹⁴⁴ V obeh primerih je bilo seveda mogoče pričakovati, da bodo delovni posnetki, ki so nastali na terenu za potrebe pokrivanja dogodka, zajeli širši spekter dogajanja, kot ga dejansko pokaže končni prispevek v informativni oddaji. Vendar je pri tem potrebno zavedanje, da sta manipulacija z gradivom (izbor

RK SZDL Slovenije Jože Smole. V voščilu je »omenil prihod zdomcev za božične in novoletne praznike« in »vsem občanom, ki so intimno povezani s to (božično, op. a.) tradicijo« zaželel, »da bi praznovanje bilo v zadovoljstvu in sreči« (Na prijaznih božičnih valovih, str. 13).

¹³⁸ TVD, 7. 8. 1988, nosilec: VKA D 145/7.

¹³⁹ TVD 2, 4. 5. 1989, nosilec: VKA D 222/2.

¹⁴⁰ TVD 3, 27. 5. 1989, nosilec: VKA D 220/21.

¹⁴¹ TVD 2, 16. 7. 1989, nosilec: VKA D 228/3; TVD 3, 16. 7. 1989, nosilec: VKA D 231/15.

¹⁴² Seznam tovrstnih kulturnih oddaj (kot npr. *Na poti od Ljubljane do Snežnika*; *Na poti od Komende do Radovljice – Breg pri Preddvoru*; *Na poti po Prekmurju* ipd.) od leta 1968 do leta 1990 glej v Šturm: *Katoliška cerkev v oddajah TV Slovenija 1968–1990*, str. 149–150.

¹⁴³ TVD, 7. 8. 1988, nosilec: VKA D 145/7 in nosilec: VKA D 146/3.

¹⁴⁴ TVD 2, 16. 7. 1989, nosilec: VKA D 228/3; TVD 3, 16. 7. 1989, nosilec: VKA D 231/15.

posnetkov, spremljajoče besedilo, način montaže) in njegova posledična reprezentacija tisti, ki sta hote ali nehote pod vplivom družbeno-političnih razmer, katerih sočasni kazalniki in tvorci so tudi mediji oziroma ustvarjalci medijskih vsebin.

Ob ogledu surovega gradiva obeh prispevkov posnetki namreč v večji meri prikazujejo prav versko dogajanje: duhovnike in visoke verske dostojanstvenike, ki jim je množica naklonjena in jih celo pozdravlja, izrazito izstopa narodna in verska simbolika, ki se še posebej osredotoča v podobah narodnih noš, pastirskih oprav pastirjev na Veliki planini, posnetkih starejših in otrok, ki skupaj molijo in prakticirajo verske običaje, v podobah malih cerkva oziroma kapelic na vrhu hriba ipd. Posnetki torej zajemajo simbolno esenco ljudske pobožnosti in narodnega naboja ter bi z drugačno montažo in poudarki v novinarskem prispevku lahko delovali v nasprotju z uredniškimi politikami socialističnih medijev. Prav zato prispevki, ki so bili predvajani v sklopu informativnega programa, nekaterih tovrstnih podob ne uporabijo oziroma simboliko podob ublaži besedilo, ki se praviloma osredotoča na umetnostno-zgodovinski vidik oziroma kulturni pomen verskih objektov, kar je mogoče razbrati tudi iz primerjave popisov v spodnjih tabelah.

Popis kadrov pri surovem gradivu vsebuje popis kadrov in časovne kode njihovega pojavljanja na arhivskem posnetku. Popis televizijskih prispevkov, ki služi kot primerjava, katero gradivo je bilo uporabljeno in kateri vsebinski poudarki so bili izpostavljeni, vsebuje tudi popis branega besedila, ki je spremljal sliko v prispevku.

Tabela 1: Popis surovega gradiva za prispevek o posvetitvi kapele na Veliki planini, 7. 8. 1989, dolžina 11' 7"¹⁴⁵

Časovna koda	Kadri
00:00–00:34	Prihod planincev s sedežnico na Veliko planino.
00:34–01:42	Panorama Velike planine, planinci hodijo po planinskih poteh, pastirske kočice, obiskovalci oziroma verniki se zbirajo pred kapelico.
01:42–1:49	Zmajarji na vzletišču.
01:49–02:32	Planinci sedijo na travi, planinca z daljnogledom opazujeta dogajanje pri kapeli, panorama Velike planine.
02:32–03:35	Planinci božajo in nadlegujejo krave, bližnji posnetki krav.
03:35–03:52	Pogled na zbirajočo množico vernikov oziroma obiskovalcev pred kapelo, ljudje na planinski poti hodijo proti kapeli.
03:52–05:03	Posnetki kapele, ljudje se zbirajo okoli kapele, čakajo na dogodek, ljudje si izmenjaje skozi vrata kapele ogledujejo njeno notranjost, gneča pred vrati.
05:03–05:30	Okrašena lesena notranjost kapele.
05:30–06:28	Množica ljudi sedi na travi in opazuje številčno procesijo, ki se v daljavi po poti pomika proti kapeli.
06:28–07:44	Otroci in odrasli pred kapelo stojijo v špalirju in čakajo na prihod procesije; procesija s pastirji, ki spremljajo podobo Marije z Jezusom, prispe pred kapelo. Dogajanje spremlja orgelska glasba.
07:44–08:20	Podobo Marije z Jezusom nameščajo pred kapelo, narodne noše v prvih vrstah, verniki čakajo na začetek maše, pojejo bogoslužno pesem.
08:20–08:43	Posnetek svete maše, gorenjske narodne noše, odrasli in otroci v prvi vrsti, verniki pojejo.
08:43–08:59	Prihod dr. Alojzija Šuštarja, ki maha ljudem, ljudje mu ploskajo.
08:59–09:12	Verniki med sveto mašo, vmes tudi otroci.

¹⁴⁵ TVD, 7. 8. 1988, nosilec: VKA D 146/3.

09:12–10:04	Vernik nagovarja nadškofa in ljudi po mikrofону, Alojzij Šuštar podarja blagoslov – posnetek vmes prekinjen.
10:04–11:07	Ljudje v velikem številu stojijo pred kapelico in sedijo v njeni okolici, ljudje so »posejani« po Veliki planini, panorama Velike planine in oddaljen pogled na množico in dogajanje pred kapelo, ostali planinci sedijo na hribu in z razdalje opazujejo dogajanje.

Tabela 2: Popis prispevka o posvetitvi kapele na Veliki planini, 7. 8. 1988 – objavljen prispevek, dolžina 44'¹⁴⁶

Časovna koda	Kadri	Besedilo
00:00–00:05	Posnetek kapelice	
00:04–00:07	Posnetek nadškofa Alojzija Šuštarja, ki se ravno obrača.	Ljubljanski nadškof in metropolit Alojzij Šuštar je na Veliki planini
00:04–00:23	Kapela – srednji plan, različne perspektive, vidni obiskovalci, ki stojijo poleg kapele.	Posvetil kapelo Marije Snežne, edinstven etnološki in kulturno-zgodovinski spomenik v Evropi. Njena znamenitost je v tem, da je v celoti pokrita s skodlami, kar ji daje svojevrstno podobo.
00:23–00:34	Lesena notranjost kapele, oltar, okrasitev.	Domnevajo, da je podobna edino kapeli Slovenski zvon v Švici. Kapela ima bogato zgodovino, postavljena je bila leta 1938, med drugo svetovno vojno so jo Nemci požgali.
00:34–00:44	Panorama kapele, pogled na kapelo in množico ljudi okoli kapele od daleč, skupina planincev sedi na hribu in z razdalje opazuje dogajanje.	Zdaj po skoraj petdesetih letih spet krasi slovensko planino.

V ohranjenem gradivu, posnetem za potrebe prispevka o 600-letnici cerkve sv. Mohorja in Fortunata v vasi Koreno (oziroma Korena) nad Horjulom 16. julija 1989¹⁴⁷ dvanajst minut dolg sklop delovnih posnetkov prikazuje kadre jubilejne cerkve, prihajanja vernikov na dogodek in njihovo vzpenjanje k cerkvi, bližnje posnetke otrok in odraslih, ki so se udeležili slovesnosti v narodnih nošah. Posnetki vključujejo tudi dele pridig in pozdravne nagovore duhovnikov, ki vsak posebej, poleg vernikom in somaševalcem, izrečejo dobrodošlico tudi zastopnikom slovenskih ljudskih oblasti. Sledi gradivo, na katerem so prikazani notranjost in podrobnosti cerkve sv. Mohorja in Fortunata, panorama cerkve, pred katero stoji množica ljudi, mimohod ljubljanskega škofa Stanislava Leniča in njegov blagoslov pokopališča ter splošnega dogajanja na prizorišču s posnetki narodnih noš. Sledi nekaj sekund govora predsednika krajevne skupnosti Koreno, nato govor slavnostnega govornika Matjaža Kmecla. Zadnji prizori prikazujejo množico ljudi, ki se od cerkve po ozki cesti vračajo nazaj v vas. Spodaj sledi primer popisa prispevka, ki je bil objavljen v drugem TV Dnevniku istega dne.

¹⁴⁶ TVD, 7. 8. 1988, nosilec: VKA D 145/7.

¹⁴⁷ TVD 3, 16. 7. 1989, nosilec: VKA D 231/15.

Tabela 3: Popis prispevka o 600-letnici cerkve sv. Mohorja in Fortunata v vasi Koreno nad Horjulom, prispevek objavljen 16. 7. 1989, dolžina 1'24''

Časovna koda	Kadri	Besedilo
00:00–00:12	Panorama cerkve, verniki pred cerkvijo.	Koreno, vasico nad Horjulom, tvori le nekaj hiš. Tod mimo je včasih peljala stara trgovska pot iz Ljubljane v Italijo.
00:10–00:34	Družina z otroki se vzpenja proti cerkvi, mimo se v drugo smer pelje kočija.	Cerkvica sv. Mohorja in Fortunata,
00:13–00:28	Cerkev sv. Mohorja in Fortunata, ljudje pri maši, bližnji portret otrok, dekle v narodni noši.	danes so proslavili njeno 600-letnico, je med najstarejšimi izmed znanih sakralnih spomenikov romanskega sloga pri nas. Delo je edina politika ljudi, ki živijo po teh hribih, zato jim je slavnostni govornik med drugim tudi povedal:
00:28–00:58	Slavnostni govornik Matjaž Kmecl.	»Ničesar vam ni nihče podaril. Vse ste življenju izpulili iz rok goloroki, niste kričali in s prsti kazali na druge, mislim si, da bi vas Cankar postavil za zgled nervoznemu, postopaškemu, pretemaškemu in komornejšemu delu Jugoslavije.« »Poglejte te moje ljudi«, bi rekel na svoj način, »s Korene, z Ulake, z Zabrda s Slevce, z Zaklanca. Ne tarnajo, temveč napravijo.«
00:58–01:12	Otroci v narodnih nošah poslušajo govor Matjaža Kmecla, prelet kamere po narodnih nošah.	»Zdravemu in močnemu človeku je sramota kar naprej nastavljeni klobuk, tarnati o revščini in nerazvitosti, zmerjati vse počez in iz tega konca koncev delati še neko vrednoto.«
01:12–01:23	Množica ljudi, ki se od cerkve po ozki cesti vrača nazaj v vas.	Res, ljudje s Korene so vztrajni, niso nastavljali klobuka, sami so obnovili cerkev, pokopališče, speljali cesto, vodovod.

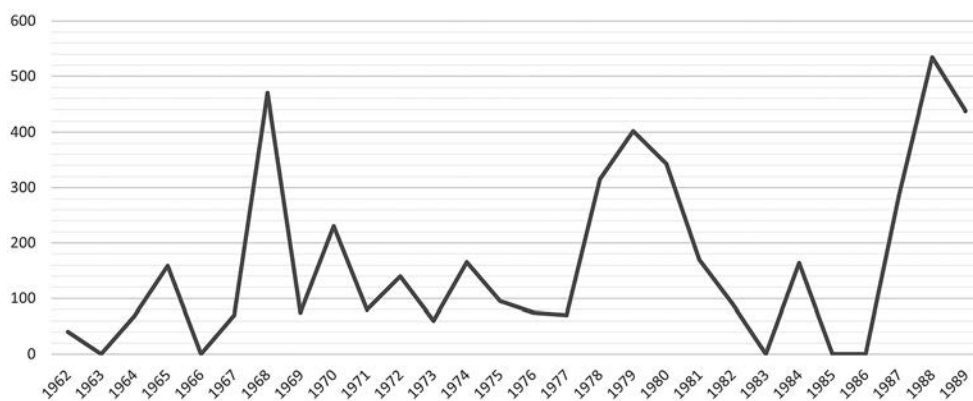
Kvantitativna analiza

V uvodu prispevka smo si zastavili vprašanje, v kolikšni meri so se vzponi in padci v odnosih med državnimi oblastmi in Katoliško cerkvijo (ter obratno) odražali v prispevkih dnevnoinformativnih oddaj. Kvalitativno smo odgovor na to vprašanje poskušali podati v prejšnjih poglavjih. Opravili smo tudi kvantitativno analizo, pri kateri smo sešteli dolžino prispevkov v sekundah glede na leto, v katerem so bili predvajani (glej Graf 1).

Iz grafa je mogoče razbrati, da se je količina programskega časa, namenjenega temam, povezanim z verskimi skupnostmi in predvsem z Rimskokatoliško cerkvijo, povečala v letih, ki so zaznamovala pomembne prelomnice v državnocerkvenih odnosov. Prvi izraziti porast na grafu je viden po letu 1968, kar si glede na vsebino prispevkov razlagamo kot potrebo državnega političnega vrha po odzivu na podpis beograjskega sporazuma med Jugoslavijo in Vatikanom leta 1966. Naslednji izraziti višek se je pojavil po sprejetju republiškega Zakona o pravnem položaju verskih skupnosti v SR Sloveniji iz maja 1976, pri čemer je iz vsebine analiziranih dnevnoinformativnih prispevkov mogoče razbrati, da se večina le-teh v neki točki dotika tudi pomena omenjenega zakona za odnose

med državo in Cerkvijo. Tretje povečanje količine programskega časa, namenjenega verskim tematikam, se je zgodilo v drugi polovici osemdesetih let, torej v času demokratizacije slovenske družbe in medijev ter v obdobju popuščanja oblasti glede vstopanja širših katoliških in posledično verskih tematik v javno sfero. V tem obdobju je opazna tudi izrazita sprememba v temah in strukturi prispevkov, ki so obravnavali vsebine, povezane z verskimi skupnostmi. Po letu 1987 namreč ne gre več zgolj za televizijsko poročanje o odnosih med jugoslovansko državo in socialistično samoupravno skupnostjo ter Katoliško cerkvijo in ostalimi verskimi skupnostmi, temveč so se novinarski prispevki začeli osredotočati na praznovanja obletnic verskih objektov in njihove posvetitve, novost je tudi praznovanje božiča kot verskega praznika. Pred tem prelomno obdobje predstavlja tudi leto 1986, ko ni bilo objavljenega oziroma najdenega nobenega informativnega prispevka v zvezi z vsebinami o verskih skupnostih. To leto je oblast sicer odobrila branje božične poslanice dr. Alojzija Šuštarja na radiu, vendar na prepustitev televizijskih vsebin, ki bi obravnavale verske skupnosti na drugačen način od ustaljenega, niso bile še docela pripravljene. V prvi polovici osemdesetih let je bila namreč struktura prispevkov na to temo še vedno podobna tisti iz šestdesetih in sedemdesetih let ter je zajemala predvsem poročila z novoletnih sprejemov verskih skupnosti pri predsedniku Komisije za odnose z verskimi skupnostmi, poročila s seji taiste komisije, prispevke z občnega zbora Slovenskega duhovniškega društva ipd.

Politično ozračje v zvezi z dogajanjem na televiziji leta 1986 prikazuje Ljerka Bizilj,¹⁴⁸ ki piše, da je pri poskusu objave prispevka o Institutu za zgodovino Cerkve v okviru Teološke fakultete in prispevku o umetnosti vlijanja zvonov v oddaji *Spoznano neznano* na 24. decembra 1986 prišlo do politične intervencije članov SZDL, ki je na koncu sicer dovolila objavo prispevkov, vendar v dveh ločenih oddajah.¹⁴⁹

Graf 1: Programski čas (v sekundah), namenjen vsebinam o Rimskokatoliški cerkvi in ostalih verskih skupnostih v obdobju med letoma 1957 in 1989 (Vir: Petra Iskra)

¹⁴⁸ Bizilj: *Cerkev v policijskih arhivih*, str. 55.

¹⁴⁹ Bizilj v knjigi *Cerkev v policijskih arhivih* (str. 55–56) piše, da sta urednica izobraževalnega programa Katarina Lavš in novinar Peter Likar presodila, da bi bilo na božični večer v okviru oddaje *Spoznajmo neznano* primerno objaviti omenjena prispevka. Po pogovoru Petra Likarja z nadškofom dr. Alojzijem Šuštarjem je prvega poklical predsednik verske komisije dr. Frlec in ga opozoril na prisluškovanje njegovim pogovorom z nadškofom. Do zapletov je prišlo, ko je vodstvo slovenske televizije izvedelo, da želi avstrijska televizija pripraviti prispevek o snemanju te oddaje in ko so na ogled oddaje, po ustaljenem vzorcu dokumentarnega uredništva, poleg urednikov povabili tudi nadrejene sodelujočih, med katerimi je bil tudi nadškof Šuštar. To je sprožilo sestanke in razgovore, Petra Likarja so zaslišali, medtem ko je programski kolegij od njega zahteval vse podrobnosti v zvezi s pripravo oddaje. Za Cerkev odgovorni člani SZDL so presodili, da sta prispevka primerna za objavo, vendar je bil eden objavljen v oddaji *Tednik* in drugi pod posebnim naslovom *Vrednotenje dediščine*. Zaradi pritiskov, ki jih je bil deležen, se je Likar odpovedal nadaljnemu dejavnemu nastopanju na televiziji.

Sklep

Analiza dnevnoinformativnih prispevkov iz arhivskega fonda Televizijskega arhiva in dokumentacije RTV Slovenija je pokazala, da so pomembne prelomnice v odnosih med Jugoslavijo in Rimskokatoliško cerkvijo vplivale tako na kvalitativni kot kvantitativni vidik produkcije televizijskih prispevkov na to temo.

Če začnemo z odgovorom na vprašanje, katere teme, povezane s Katoliško cerkvijo, so med objavljenimi prispevki prevladovale, lahko ugotovimo, da vsebino poročanja o Rimskokatoliški cerkvi in verskih skupnosti določa pet glavnih tematskih sklopov, ki obravnavajo:

1. vsakoletne tradicionalne sprejeme predstavnikov verskih skupnosti pri predsedniku verske komisije;
2. poročanje o dogajanju, povezanem s Cirilmetodijskim društvom;
3. poročila z zasedanj različnih odborov, na katerih so bili osrednja tema odnosi med samoupravno družbo in Katoliško cerkvijo;
4. poročila o sprejemih slovenskega vrha Katoliške cerkve pri slovenskem političnem vrhu;
5. ostale teme, ki so se pojavljale bolj sporadično, medtem ko sta njihova medijska sprejemljivost in nastanek bila odvisna od stanja odnosov med Cerkvijo in slovenskim političnim vrhom. Pogosteje so bile na zaslonih prisotne od sredine osemdesetih let naprej (obletnice, odlikovanja, posvetitve verskih objektov, praznovanje božiča, prispevki o drugih verskih skupnostih).

Vpliv in nadzor nad televizijskim medijem, ki ju je izvajala državna politika, ter njene bolj ali manj zaostren odnos do Katoliške cerkve so se skozi novinarske prispevke odražali v izpostavljanju in povzemanju mnenj političnega vrha, katerih dikcija je bila do Cerkve, bodisi kritična, glede najbolj perečih vidikov nesoglasja med Jugoslavijo in RKC, bodisi pogosto obtožujoča. Očitki so se najpogosteje nanašali na klerikalizem in neprilagojenost Cerkve novi socialistični stvarnosti. Rimskokatoliška cerkev, ki je bila v primerjavi z ostalimi verskimi skupnostmi večinski protagonist prispevkov o verskih skupnostih, je bila kot osrednji predmet včasih obravnavana posredno, skupaj z ostalimi (predvsem krščanskimi) verskimi skupnostmi, a večinoma neposredno. Pri tem se spremembe v odnosih med jugoslovansko državo in Rimskokatoliško cerkvijo niso odražale samo v količini, vsebini in strukturi prispevkov, ampak tudi v odsotnosti le-teh.

Kot smo opazili, v televizijskih prispevkih o urejanju odnosov z verskimi skupnostmi na državni ravni nikoli niso poročali neposredno. Tako npr. nismo našli novice, ki bi javnosti poročala o podpisu beograjskega protokola ali o sprejetju nove zakonodaje, ki se je dotikala pravnega položaja verskih skupnosti. Ti dogodki so zabeleženi posredno, v izjavah in povzetkih mnenj predstavnikov oblasti, ki jih je informativni program v javnost pogosto posredoval »mimogrede«, v sklopu obravnavanja kakšne druge teme, povezane z verskimi skupnostmi in Katoliško cerkvijo. V primeru odziva Predsedstva in Izvršnega odbora na nespoštovanje beograjskega protokola s strani Katoliške cerkve je bil omenjeni dogodek na televiziji prvič zabeležen šele dve leti po podpisu tega mednarodnega dokumenta med Jugoslavijo in Svetim sedežem.

Pri tem naj poudarim, da obstaja tudi možnost, da prispevki, ki bi lahko ovrgli našo ugotovitev, bodisi niso bili arhivirani, saj si je slovenska televizija informativni program nekaj časa delila z ostalimi televizijskimi centri po Jugoslaviji, ali niso bili popisani.

Pravo nasprotje Katoliški cerkvi so z vidika poročanja o verskih organizacijah predstavljali prispevki o Cirilmetodijskem društvu, ki ga od leta 1970, ko se je društvo preimenovalo v Slovensko duhovniško društvo, pod tem imenom

najdemo tudi v arhivskih popisih. Slednje je bilo v okviru dnevnoinformativnih prispevkov slovenske in jugoslovanske televizije edina katoliška organizacija, o kateri je javni televizijski medij poročal na izrazito pozitiven način. Zaradi statusa duhovniškega društva, ki je bilo ustanovljeno s podporo jugoslovanske vlade in je tudi zato služilo kot primer dobre prakse samoupravni socialistični družbi naklonjenega katolištva, je bila dejavnost slednjega v medijih relativno dobro pokrita.

Sicer sta bili vsebina in oblika prispevkov o verski problematiki, ki so se na televiziji pojavljali v šestdesetih, sedemdesetih in na začetku osemdesetih let, relativno enolični in predvidljivi. Novinarsko poročanje se je gibalo v okviru že omenjenega tematskega bazena, v katerem so se pojavljale tiste vsebine, o katerih je bilo v zvezi z religijo dovoljeno oziroma z državnega vidika treba govoriti, seveda na način, ki ni odstopal od uradnega stališča državnega vrha.

Skupni imenovalec oziroma osrednja značilnost, ki jo je mogoče zaznati v analiziranem arhivskem gradivu skozi bolj ali manj celotno obravnavano obdobje, je torej implementacija temeljnega vodila komunistične partije in posledično države v odnosu do religije, ki ga je ZKJ opredelila na sedmem kongresu ZKJ v Ljubljani leta 1958. Slednje se je v načinu poročanja, ki se je vseeno le postopoma odmikalo od trših ideoloških okvirov, v določeni meri odražalo tudi v tematsko bolj liberalno zastavljenih prispevkih druge polovice osemdesetih let.

Za začetek osemdesetih let je tako v praksi kot tudi v dikciji in poudarkih novinarskih prispevkov še vedno razvidna značilna drža jugoslovanskih oblasti do Cerkve, v kateri skuša država Katoliško cerkev omejiti in pokoriti, medtem ko je v drugi polovici istega desetletja že mogoče zaznati njeno popuščanje, predvsem puščanje večjega manevrskega prostora za cerkveno delovanje. Odjugo odražajo tudi dnevnoinformativni prispevki, v katerih se o Katoliški cerkvi ne poroča več kot o instituciji, ki se ne more sprijazniti s svojim mestom v novi družbeni stvarnosti, temveč začnejo v ospredje stopati teme, tesneje povezane z religijo in verskimi praksami, kot so javna rehabilitacija božiča s predvajanjem božičnih poslanic ter obletnice, obnove in posvetitve verskih objektov. Kljub novemu naboru tem, ki v primerjavi s preteklimi praksami niso služile kot izhodišče za problematizacijo vloge Cerkve v družbi, je v novinarskih reportažah še vedno mogoče opaziti zadržanost in previdnost pri obravnavanju Cerkve in religioznih praks. To je še posebej opazno ob primerjavi prispevkov, pri katerih se je ohranilo tudi delovno gradivo. Slednje je namreč praviloma polno prizorov pobožnosti in svetih maš, medtem ko končni izdelek, predvajan v informativni oddaji, npr. daje poudarek govoru kulturnega delavca, ki govori o vrednotah socializma, posvetitev nove kapele s strani nadškofa, ob kateri se tre vernikov in obiskovalcev, je v prispevku predstavljena z umetnostnozgodovinskega vidika, torej na skorajda edini in pogojni način, na katerega so se verski objekti v šestdesetih letih lahko pojavili v televizijski oddaji.

Pri kvantitativni analizi programskega časa, namenjenega temam, povezanim z Rimskokatoliško cerkvijo in ostalimi verskimi skupnostmi, smo ugotovili, da se je njegova količina začela vsakokrat povečevati ob bolj prelomnih dogodkih v državno-cerkvenih odnosih (podpis beograjskega protokola leta 1966, sprejetje Zakona o pravnem položaju verskih skupnosti v SR Sloveniji leta 1976) in s koncem osemdesetih let, ko je bil na poti val družbenih sprememb, ki so vodile k razpadu komunističnega bloka. Iz teh rezultatov bi lahko sklepali, da se je povečanje intenzitete v odnosih med državo in Rimskokatoliško cerkvijo odražalo tudi v programskem prostoru, ki je bil namenjen medijskim ilustracijam teh odnosov. Za bolj zanesljivo potrditev te korelacije bi bilo sicer treba opraviti tudi sočasno natančnejšo vsebinsko analizo prispevkov, vendar kljub temu menimo, da izsledki te kratke analize ponujajo obetavne nastavke za podrobnejše raziskovanje tovrstnih povezav.

Zanimiva opažanja smo zabeležili tudi pri prispevkih, ki tematsko govorijo o tradicionalnih novoletnih sprejemih predstavnikov verskih skupnosti, in sicer, da so bili prispevki na to temo v šestdesetih letih v povprečju krajši,

medtem ko so bili po vsebini bolj faktografski in le bolj posredno ideološki. V sedemdesetih letih je ta tematika dobila nekaj dodatnih sekund pojavnosti na zaslonu ter s tem tudi nekaj več vsebine in sporočilnosti, s katero je oblast predstavljala svoj odnos do Katoliške cerkve ter njeno umestitev in problematiko znotraj samoupravne socialistične družbe. Medtem ko so prispevki v šestdesetih letih poudarjali predvsem »*dobre odnose*« in upanje na dobrovoljno reševanje vprašanj med državo in Cerkvijo, so na srečanjih v sedemdesetih letih predsedniki komisij izražali upe v izboljšanje odnosov med »*družbo in vsemi verskimi skupnostmi*«, ¹⁵⁰ predvsem na temelju sprva prihajajočega in kasneje že sprejetega *Zakona o pravnem položaju verskih skupnosti* z dne 26. maja 1976.

Za zaključek tega prispevka naj ubesedim zavedanje, da proces analize obravnavanega arhivskega gradiva, a tudi predstavljeni rezultati, nedvomno odpirajo več novih vprašanj kot je bilo nanje odgovorov. Zavedamo se, da bi bila z vidika preverjanja ugotovitev, pridobljenih z analizo gradiva, dobrodošla tudi primerjava strukture in vsebine izbranih prispevkov z drugimi izbranimi prispevki v televizijskem arhivu ter da bi bilo analizo mogoče izvesti tudi z drugimi pristopi in metodami, kar naj služi kot povabilo k dodatnemu raziskovanju te široke in kompleksne tematike.

Ob zavedanju in v opravičilo za morebitno nestrinjanje bralcev z izsledki naše raziskave naj navedem besede Stewarta Halla, ki problematiko interpretacije reprezentacije opiše z naslednjimi besedami:

»Beseda in reprezentacija nepreklicno pripadata interpretativni strani humanističnih in kulturnih ved, katerih predmetov proučevanja – družba, kultura, človek – ne moremo preverjati s pozitivističnim pristopom. /.../ Poznejši razvoj je pokazal na nujnost interpretativne narave kulture in na dejstvo, da interpretacije nikoli ne proizvedejo končnega trenutka absolutne resnice. Nasprotno, interpretacijam vedno sledijo druge interpretacije v neskončni verigi. Kot se je o tem izrazil francoski filozof Jacques Derrida, pisanje vedno vodi k še več pisanju.«¹⁵¹

VIRI IN LITERATURA

VIRI

Televizijski arhiv in dokumentacija RTV Slovenija:

- TVO, 13. 9. 1962, nosilec: KF 1053/5.
- TVO, 5. 2. 1964, nosilec: KF 1676/1.
- TVD – Beograd, marec 1964, nosilec: KF 1714/II, 1.
- TVO II, 13. 1. 1965, nosilec KF 3030/4.
- TVD – Beograd, september 1965, nosilec: KF 3441/II, 3.
- TVO 1, 22. 9. 1965, nosilec: 3433/I, 2.
- TVD – Beograd, december 1965, nosilec: KF 3597/14.
- TVO, 29. 3. 1968, nosilec: KF 5506/1.
- TVD 5, 19. 4. 1968, nosilec: KF 5568/4.
- TVD, 23. 1. 1969, nosilec KF 6281/4.
- TVD, 15. 10. 1969, nosilec KF D 204/3.
- TVD, 4. 12. 1970, nosilec: KF D 629/I, 3.
- TVD, 21. 12. 1970, nosilec: KF D 646/4.
- TVD, 20. 1. 1971, nosilec KF D 678/I, 2.
- TVD, 26. 1. 1972, nosilec 1062/5.
- TVD 1, 20. 9. 1974, nosilec: KF D 2067/I, 3.

¹⁵⁰ TV Dnevnik I (v nadaljevanju TVD), 31. 1. 1975, nosilec: KF D 2201/I, 2.

¹⁵¹ Hall: Delo reprezentacije, str. 63.

- ◊ TVD I, 31. 1. 1975, nosilec: KF D 2201/I, 2.
- ◊ TVD 1, 17. 3. 1975, nosilec: KF D 2246/I, 4.
- ◊ TVD I, 29. 1. 1976, nosilec: KF D 2527/I, 2.
- ◊ TVO, 26. 1. 1977, nosilec: KF D 2950/1.
- ◊ TVD 1, 8. 10. 1978, nosilec: KF D 3573/2.
- ◊ TVD 1, 11. 10. 1978, nosilec: KF D 3576/I, 4.
- ◊ TVD 1, 17. 9. 1979, nosilec: KF D 3917/I, 4, 5
- ◊ TVD 2, 19. 11. 1979, nosilec: KFD 3980/II, 1.
- ◊ TVD 1, 5. 12. 1979, nosilec: KF D 3996/I, 1.
- ◊ TVD I, 9. 1. 1980, nosilec: KFD 4031 / I.
- ◊ TVO, 7. 2. 1980, nosilec: KF D 4060/1.
- ◊ TVD, 19. 12. 1980, nosilec: KF D 4376/I, 4.
- ◊ TVD, 21. 12. 1980, nosilec: KF D 4378/3.
- ◊ TVD, 3. 4. 1981, nosilec: KF D 4478/I, 1.
- ◊ TVD, 27. 6. 1981, nosilec: KF D 4562/I, 1.
- ◊ TVD, 21. 1. 1982, nosilec: KF D 4760/I, 1.
- ◊ TVO, 17. 5. 1984, nosilec: KF D 5131/19.
- ◊ TVO, 30. 5. 1984, nosilec: KF D 5136/14.
- ◊ TVO, 10. 2. 1987, nosilec: KF D 3576/23.
- ◊ TVD 1, 24. 12. 1987, nosilec: VKA D 103/1.
- ◊ TVD, 7. 8. 1988, nosilec: VKA D 145/7.
- ◊ TVD, 7. 8. 1988, nosilec: VKA D 146/3.
- ◊ TVD 1, 23. 12. 1988, nosilec: VKA D 178/3.
- ◊ TVD 1, 24. 12. 1988, nosilec: VKA D 178/24.
- ◊ TVD 2, 4. 5. 1989, nosilec: VKA D 222/2.
- ◊ TVD 3, 27. 5. 1989, nosilec: VKA D 220/21.
- ◊ TVD 2, 16. 7. 1989, nosilec: VKA D 228/3.
- ◊ TVD 3, 16. 7. 1989, nosilec: VKA D 231/15.
- ◊ TVD 2, 16. 7. 1989, nosilec: VKA D 228/3.
- ◊ TVD 2, 20. 9. 1989, nosilec: VKA D 237/17.
- ◊ Po poti slovenske državnosti: izgradnja ljudske oblasti, 4. oddaja, 2. 5. 1970; nosilca KF 7138 in VKA 1570/2.

LITERATURA

- Althusser, Louis: *Izbrani spisi*. Ljubljana: Založba /*cf., 2000.
- Biseromašniku dr. Leopoldu Edgarju p. Josipu – Lavovu. V: *Nova pot – Glasilo Cirilmetodijskega društva katoliških duhovnikov SRS 17* (1965), št. 10–12, str. 578–579.
- Bizilj, Ljerka: *Cerkev v policijskih arhivih*. Ljubljana: samozaložba, 1991.
- Bizilj, Ljerka: *Slikarji stvarnosti: podoba slovenskih medijev*. Ljubljana: Modrijan, 2008.
- Buchenau, Klaus: What Went Wrong? Church – State Relations in Socialist Yugoslavia. V: *Nationalities Papers 33* (2005), št. 4, str. 248–267.
- Cajncar, Stanko: Dvajset let v svobodi. V: *Nova pot – Glasilo Cirilmetodijskega društva katoliških duhovnikov SRS 17* (1964), št. 10–12, str. 449–462.
- Čipič Rehar: Priprava, sprejem in pomen protokola med SFRJ in Svetim sedežem. V: *Prispevki za novejšo zgodovino XLII* (2002), št. 9, str. 75–90.
- Čipič Rehar, Marija: Odbor duhovnikov članov OF oziroma Cirilmetodijsko društvo na Primorskem v letih 1947–1952. V: *Kronika 53* (2005), št. 1, str. 91–106.
- Dolinar, France M.: *Ljubljanski škofje*. Ljubljana: Družina, 2007.
- Gabrič, Aleš: *Socialistična kulturna revolucija: Slovenska kulturna politika 1953–1962*. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1995.
- Griesser-Pečar, Tamara: Cirilmetodijsko društvo katoliških duhovnikov LRS in »ljudska oblast« med najhujšo represijo. V: *Bogoslovni vestnik 77* (2017), št. 2, str. 423–437.

Herman, Edward S., Chomsky, Noam: *Manufacturing Consent: The Political Economy of the Mass Media*. New York: Pantheon Books, 1988.

Hall, Stewart: Delo reprezentacije. V: *Medijska kultura: kako brati medijske tekste* (ur. Breda Luthar et al.). Ljubljana: Študentska založba, 2004, str. 34–63.

Kecskemeti, Paul: Totalitarian Communications as a Means of Control: A Note on the Sociology of Propaganda. V: *The Public Opinion Quarterly* 14 (1950), št. 2, str. 224–234.

Kvaternik, Peter: *Brez časti, svobode in moči. Vpliv komunizma na pastoralno delovanje Cerkve v ljubljanski nadškofiji (1945–2000)*. Ljubljana: Družina, 2003.

McCombs, E. Maxwell, Shaw, L. Donald: The Agenda-Setting Function of Mass Media. V: *The Public Opinion Quarterly*, 36, (1972), št. 2, 176–87.

Na prijaznih božičnih valovih. V: *Družina* (4. januar 1987), str. 13.

Pacek, Dejan: Nekateri bistveni vidiki odnosa med Svetim sedežem in Jugoslavijo v obdobju 1953–1970. V: *Miscellanea* (ur. Bogdan Kolar). Ljubljana: Teološka fakulteta, 2016, str. 361–383.

Pacek, Dejan: Lex specialis: Zakon o pravnem položaju verskih skupnosti v SR Slovenija. V: *Bogoslovni vestnik* 80 (2020), št. 1, str. 103–129.

Perovšek, France: Radio Ljubljana in rojstvo slovenske televizije. V: *Televizija prihaja: spominski zbornik o začetkih televizije na Slovenskem: 35 let televizije, 65 let radia* (ur. Lado Pohar, Rado Cilenšek, Vasja Predan). Ljubljana: RTV Slovenija, 1993, str. 13–20.

Pesek, Rosvita: Nadškof Šuštar, Televizija Ljubljana in osamosvojitve. V: *Nadškof Alojzij Šuštar: 100-letnica rojstva* (ur. Anton Jamnik, Bojan Žalec). Ljubljana: Družina, 2020, str. 222–235.

Pismo vsem slovenskim duhovnikom o novi pogodbi. V: *Nova pot – Glasilo Cirilmetodijskega društva katoliških duhovnikov SRS* 16 (1964), št. 1–3, str. 166–167.

Piškurić, Jelka: Katoliška cerkev v dokumentih Arhiva Jugoslavije. V: *Bogoslovni vestnik* 80 (2020), št. 3, str. 623–640.

Pohar, Lado: Televizija prihaja v Slovenijo. V: *Televizija prihaja: spominski zbornik o začetkih televizije na Slovenskem: 35 let televizije, 65 let radia* (ur. Lado Pohar, Rado Cilenšek, Vasja Predan). Ljubljana: RTV Slovenija, 1993, str. 21–48.

Pušnik, Maruša: Udomačenje televizije na Slovenskem – javne in zasebne rabe televizije v zgodovinski perspektivi. V: *Javnost – The Public* 15 (2008), str. 113–132.

Ramšak, Jure: Katoliška levica in marksizem v Sloveniji po II. vatikanskem koncilu: ideološka kontaminacija in njene politične posledice. V: *Acta Histriae* 22 (2014), št. 4, str. 1015–1038.

Repe, Božo: Katoliška cerkev in oblast v osemdesetih letih. V: *Zgodovinski časopis* 57 (2003), št. 1–2, str. 135–146.

Režek, Mateja: Vprašanje svobode vere je vprašanje osvoboditve cerkve od Vatikana. Odnosi med državo in katoliško cerkvijo v letih 1949–1953. V: *Zgodovinski časopis* 53 (1999), št. 3 (116), str. 367–390.

Režek, Mateja: Iskanje poti k dialogu med krščanstvom in marksizmom v socialistični Sloveniji v prvem povojnem desetletju. V: *Poligrafi* 25 (2020), št. 97/98, str. 29–42.

Roter, Zdenko: *Katoliška cerkev in država v Jugoslaviji 1945–1973*. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1976.

Roter, Zdenko: Cerkev in politika v novih razmerah. V: *Teorija in praksa* 27 (1990), št. 12, str. 1534–1540.

Sedmi kongres Zveze komunistov Jugoslavije: [Ljubljana, od 22. do 26. aprila 1958]. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1958.

Šturm, Katja: Katoliška cerkev v oddajah TV Slovenija 1968–1990. V: *Arhivi* 33 (2010), št. 1, str. 139–152.

Udovič, Katarina: Televizijski arhiv, prva in edina zaposlitev. V: *Televizija prihaja: spominski zbornik o začetkih televizije na Slovenskem: 35 let televizije, 65 let radia* (ur. Lado Pohar, Rado Cilenšek, Vasja Predan). Ljubljana: RTV Slovenija, 1993, str. 235–237.

Van Dijk, Teun A.: *Ideology and discourse. A Multidisciplinary Introduction*. Barcelona: Pompeu Fabra University, 2000.

Žižek, Fran: Začetki uprizarjanja televizijskih iger na Slovenskem. V: *Televizija prihaja: spominski zbornik o začetkih televizije na Slovenskem: 35 let televizije, 65 let radio* (ur. Lado Pohar, Rado Cilenšek, Vasja Predan). Ljubljana: RTV Slovenija, 1993, str. 103–122.

INTERNETNI VIRI

Časnik: Kalvarija legendarnega pleterskega priorja p. dr. Josipa Edgarja Leopolda: <https://casnik.si/p-josip-edgar-leopold-in-njegova-kalvarija-zaradi-sodelovanja-s-partizani/> (dostop: 9. 10. 2022).

Divini Redemptoris: https://www.vatican.va/content/pius-xi/en/encyclicals/documents/hf_p-xi_enc_19370319_divini-redemptoris.html (dostop: 1. 10. 2022).

SUMMARY

THE CATHOLIC CHURCH IN THE DAILY NEWS BROADCASTS OF TELEVISION LJUBLJANA BETWEEN 1957 AND 1989

In Yugoslavia, the media were an extension of the government. They served primarily to spread socialist ideas and a socialist order that was threatened primarily by the Catholic Church with the Vatican's anti-communist policies. Using internal and external control, staffing, ideological guidance, and censorship, the authorities used the media to combat Catholic opponents, control public opinion, and keep the Church out of contact with the public and from spreading its ideas. Because religious communities, including the Catholic Church, did not have access to media channels, their social role was subordinated, and their public image and representation in the media depended on state media coverage.

The aim of the article is to analyze the daily news broadcasts of the Television Archive and Documentation of RTV Slovenia and to present the main themes, methods and frequency of the coverage of the Roman Catholic Church and other religious communities from the beginnings of Television Ljubljana (now Television Slovenia) in 1957 to 1989, i.e. to the period just before the disintegration of Yugoslavia.

We found that most of the daily news broadcasts focused mainly on Yugoslavia's relations with the Catholic Church and little on relations with other religious communities. In this regard, the television news broadcasts of the 1960s and 1970s mainly problematized the public activities of the Church and attempted to place them within the framework of a self-governing socialist society by relying on the relevant legislation. An important role was played by the Cyril and Methodius Society, which was presented by the authorities and by television as a good example of the part of Catholicism that was able to adapt to the new social conditions.

Changes in the media presentation of the Catholic Church occurred in the second half of the 1980s when television began to report on issues related not only to the relationship between the state and the Church but also to religious events and holidays associated with the Roman Catholic Church.